

Mia Kristinsdatter Sivertsen

Det er ikke noen rosa krok her

En kvalitativ analyse av barnehagelæreres forståelser av kjønn

Masteroppgave i Likestilling og mangfold

Veileder: Guro Korsnes Kristensen og Priscilla Ringrose

Mai 2020

Mia Kristinsdatter Sivertsen

Det er ikke noen rosa krok her

En kvalitativ analyse av barnehagelæreres forståelser
av kjønn

Masteroppgave i Likestilling og mangfold
Veileder: Guro Korsnes Kristensen og Priscilla Ringrose
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Kunnskap for en bedre verden

Likestilling og mangfold – læringsutbytte

Masterstudiet i likestilling og mangfold har tre hovedmål:

- Kvalifisere kandidatene til avansert arbeid relatert til kjønns-, likestillings- og mangfoldsproblematikk i næringsliv og offentlig virksomhet, i utredningsarbeid, i administrasjon, politikkutvikling, kunnskapsledelse og forskning
- Kvalifisere kandidatene til å utføre systematiske undersøkelser gjennom kritisk tenking og analyse, og å kunne trekke kvalifiserte konklusjoner
- Gi kandidatene inngående kunnskaper om sentrale teorier, begreper og analysemåter i tverrfaglige kjønnsstudier.

Kunnskaper

Kandidaten har:

- avansert kunnskap om det tverrfaglige kjønnsforskningsfeltets sentrale teorier, debatter og kontroverser
- spesialisert innsikt i så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til likestilling og mangfold i det norske samfunnet, i lys av internasjonale og globale kontekster
- kunnskap på høyt nivå om hvordan kjønn som sosial og symbolsk kategori kan virke sammen med andre sosiale og symbolske kategorier og fenomener.

Ferdigheter

Kandidaten kan:

- identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til likestilling og mangfold i konkrete samfunnsmessige sammenhenger
- vurdere og benytte relevante metoder og teorier for undersøkelse og analyse av kjønn og eventuelt andre sosiale kategorier i spesifikke empiriske problemstillinger på en selvstendig måte
- analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til forståelser av kjønn, likestilling og mangfold på ulike samfunnsarenaer og derigjennom se og anvende flere tilnæringsmåter

Generell kompetanse

Kandidaten kan

- gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- og utredningsarbeid i tråd med gjeldende forskningsetiske normer
- anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder i tverrfaglig dialog med andre eksperter
- formidle resultater av eget faglig arbeid muntlig og skriftlig på en selvstendig måte både til eksperter og allmennhet

Sammendrag

Formålet med denne masteroppgaven er å bidra til et innblikk i barnehagelæreres forståelser av kjønn. Kvalitative intervjuer med åtte barnehagelærere utgjør mitt materiale, som gjennom tematisk analyse deles inn i tre analysekapitler.

Det første analysekapittelet omhandler styringsdokumentenes innhold og ulike betydning for barnehagelærerne. I følge barnehagens verdigrunnlag skal barnehagen «fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn» (Utdanningsdirektoratet, 2017). Har barnehagelærernes forståelser av begreper om kjønn betydning for utøvelsen av yrkesrollen? Blir verdigrunnlaget forstått likt, og hva prioriteres?

Analysekapittel to viser hvordan ulike forståelser av kjønn trer frem i fortellinger om barnehagelærernes egen rolle og yrkesansvar. Temaet kjønn i barnehagen er stadig dagsaktuelt - og min analyse vil vise at dette i stor grad handler om menn i barnehagen. Et mål om 20% mannlige barnehageansatte ble lagt frem av Barne- og familiedepartementet i 1997 (Barne- og familiedepartementet, 1997). I 2019 var antallet mannlige barnehageansatte på 11,9% (Statistisk Sentralbyrå, 2019). Barnehagen kan altså fortsatt regnes som et «kvinneyrke». De mannlige barnehagelærerne forteller om sin egen rolle og betydningen av å være mann i barnehagen. De kvinnelige trekker også frem menn i barnehagen som et tema de er engasjert i, og viser ulike forståelser av hvorvidt - og hvorfor - det anses som viktig med flere menn i barnehagesektoren.

Analysekapittel tre gjør rede for barnehagelærernes forståelser knyttet til kjønn i barns hverdag. Om ulike kjønnsuttrykk, språkets makt i samtale om kropp og kjønn, samt hvordan barn utfordrer, men også reproducerer kjønnsroller.

Sett i lys av teorier om ulike kjønnsforståelser kan denne studien bidra til å belyse barnehagelærernes forståelser av kjønn i barnehagen.

Abstract

The purpose of this master thesis is to gain insight into the different understandings of gender among preschool teachers. To achieve this I have qualitative interviews with eight preschool teachers centered around topics that are analyzed in the thesis' three analytical chapters.

In the first analytical chapter I look at central governing documents, both in regard to what they say and also how much emphasis the preschool teachers put on them. According to the basic values of Norwegian preschools they are supposed to «promote equality and equal opportunities regardless of gender, disabilities, sexual orientation, gender identity and expression, ethnicity, culture, social status, language, religion and spirituality» (Utdanningsdirektoratet, 2017, authors translation). Does the preschool teachers' understanding of terminology regarding gender impact the way they conduct their work? Are the basic values understood in the same way by all, and what gets prioritized?

The second analytical chapter shows how different understandings of gender show up in the preschool teachers anecdotes about their own role and professional responsibilities. There is a lot of talk about gender amongst employees in preschools, and my analysis will show that this is mainly a question about male employees in preschools. The Department of children and family set a goal of 20 percent male employees in 1997 (Barne- og familiedepartementet, 1997). In 2019 the share of male employees in Norwegian preschools was 11,9% (Statistisk Sentralbyrå, 2019). Preschools can in other words still be seen as a female dominated workplace. The male preschool teachers talk about their own roles and the importance of male teachers. The female preschool teachers also puts emphasis on male preschool teachers as something they're preoccupied about, and shows different understandings as to whether and why it's important with more men in Norwegian preschools.

In the third and last analytical chapter I look at the preschool teachers' understanding of gender in their day to day work with the children. I look at different ways of expressing gender, the power of language when talking about gender and the body, and also how the children themselves challenge, but also reproduce, gender roles.

In light of current and past theories of gender understanding, this thesis could contribute to throw light on preschool teachers' understanding of gender in the preschool.

Forord

Jeg kan huske tilbake til det øyeblikket som gjorde meg interessert i hvilken påvirkning kjønn har på barns liv, samt hvilken rolle barnehagen spiller i dette. I en av mine praksisperioder under barnehagelærerstudiet var jeg sammen med flere barn og voksne i garderoben til en småbarnsavdeling. Midt på gulvet lå en rosa tøffel. En ansatt plukket den opp, lette etter en navnelapp, og snudde seg så mot oss; "vet noen hvem sin tøffel dette er?". Alle jentenes garderobeplasser ble sjekket ut. Manglet det en tøffel der? Tøffelen viste seg etter ei stund å tilhøre en av ettåringene - en gutt. Det hadde nok ingen betydning for ham at de voksne antok at tøffelen tilhørte ei jente, men hva om han hadde vært eldre? Hvilken betydning kunne denne hverdagslige leterunden fått for hans syn på seg selv og andre? Hvilken forståelse har de ansatte av kjønn når dette er en naturlig reaksjon? I en barnehage som ellers besto av bevisste, oppdaterte ansatte innså jeg at når det kommer til kjønn eksisterer det ubevisste holdninger og tanker. Jeg tok med meg denne lille historien som en påminnelse til meg selv da jeg gikk ut i barnehagen som ferdig utdannet. Tøffelen ble til flere tøfler, hansker, votter, egenskaper, ferdigheter og tilbakemeldinger. Og etter hvert til masterstudiet i likestilling og mangfold, hvor jeg i flere forelesninger hørte mine medstudenter si;

«Arbeidet med dette burde jo startet allerede i barnehagen».

Så er oppgaven ferdig. Oppgaven som en av foreleserne tidlig omtalte som "babyen vår". Denne babyen har vært med meg gjennom tre år. Den siste tiden har den vært veldig til stede i intense skriveøkter både dag og kveld, og ellers som en diskret prikking på skuldra dersom jeg har koblet av med andre ting. Et år etter mine medstudenter kunne feire sin levering sitter jeg her med to babyer – og føler meg veldig klar til å la denne forlate redet.

Først og fremst ønsker jeg å si tusen takk til alle mine informanter, for at dere stilte opp til intervju og dermed gjorde dette mulig. Tusen hjertelig takk til Guro Korsnes Kristensen og Priscilla Ringrose, som har delt sin kunnskap, veiledet, støttet og fulgt opp på imponerende vis gjennom hele prosessen. Jeg er så takknemlig for at jeg fikk akkurat dere som veiledere! Ikke minst fortjener dere en stor takk for den forståelsen dere har vist, gjennom både mammapermisjon og coronatider. Jeg har lært enormt mye av dere.

Tusen takk til mamma Kristin for at du har inspirert meg til å bli pedagog, og til pappa Birger som har gitt meg skriveglede. Tusen takk for at dere også har støttet og oppmuntret meg gjennom hele studiet, i likhet med søstrene mine som fortjener en takk for alltid å heie på meg.

Og sist, men ikke minst, tusen takk Espen. Vi var samboere, barnløse og bodde i leilighet da jeg begynte på dette studiet. Tre år senere har vi giftet oss, blitt foreldre og flyttet inn i rekkehus. Sammen klarer vi alt, og jeg setter umåtelig stor pris på at du følger med selv når det går litt for fort i A4-livets skarpe svinger. Nå skal vi få tid til å bare være (helt til neste prosjekt...).

Mia Kristinsdatter Sivertsen
Våren 2020

Innholdsfortegnelse

Likestilling og mangfold – læringsutbytte.....	i
Sammendrag.....	iii
Abstract.....	v
Forord	vii
1 Innledning.....	1
1.1 Tidligere forskning	1
1.1.1 Forskning om barnehageansattes kjønn.....	2
1.1.2 Forskning om barn og kjønn	4
1.2 Problemstilling.....	5
1.3 Begrepsavklaring	6
1.4 Roller i barnehagen	6
1.5 Oppgavens disposisjon	7
2 Metode	9
2.1 Kvalitative intervju.....	9
2.2 Utvalg	9
2.3 Informantrekruttering.....	9
2.4 Intervjuene.....	10
2.5 Forskerrollen og min nærhet til feltet.....	10
2.6 Valg i gjengivelse av sitater.....	11
2.7 Anonymisering	12
2.8 Analytisk strategi	13
3 Teori.....	15
3.1 Forståelser av kjønn som biologisk	15
3.2 Forståelser av kjønn som sosialt konstruert	17
3.3 Forståelser av kjønn som performativt.....	18
4 «Nå skal vi fortelle dem hva de skal gjøre»	21
4.1 Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.....	21
4.2 Informantenes behov for å verne barndommen.....	23
4.3 Andre ting er viktigere.....	25
4.4 Oppsummering	27
5 «Jeg har selvfølgelig omsorg også»	29
5.1 Utfordringer barnehagelærerne opplever relatert til eget kjønn.....	29
5.2 Er det forskjell på kvinner og menn i deres yrkesutøvelse?	31
5.3 Oppsummering	35

6	«Du må være bestefar, ikke bestemor»	37
6.1	«Det er ikke noen rosa krok her»	37
6.2	Strengt krav og trange rammer	41
6.3	Den kjønnet kroppen.....	43
6.4	Oppsummering	46
7	Oppsummering og avsluttende refleksjoner.....	49
	Litteraturliste.....	53
	Vedlegg 1 - Samtykkeskjema	57
	Vedlegg 2 - Intervjuguide.....	59

1 Innledning

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.
(Barnehageloven, 2005, § 1)

Som barnehagelærer har jeg erfart hvordan kjønnsroller tar plass i barns liv helt fra starten av. Hvordan forventninger knyttet til kjønn blir en del av den hverdagslige samtalen, de daglige valgene og mye av det som omgir oss. Jeg ønsket derfor å undersøke hvilken forståelse barnehagelærere har av kjønn. Gjennom intervjuer med åtte barnehagelærere har jeg samlet inn materiale til denne oppgaven. Jeg har analysert materialet tematisk, hvilket har ført til denne oppgavens inndeling i tre analysekapitler. Aller først i oppgaven vil jeg gjøre rede for tidligere forskning på området. Min oppgave kan bidra med forståelser fortalt frem av et likt antall mannlige og kvinnelige barnehagelærere, og således vise resultater som ikke har kommet frem i den tidligere forskningen.

Intervjuene omhandlet styringsdokumenter, barnehagelærernes egen rolle, valg de tar i barnehagehverdagen, samt refleksjoner rundt temaet barn og kjønn. Funnene vil gi viktige innblikk i hva ulike forståelser av kjønn kan ha å si for hvordan barnehagelærerne utøver sin yrkesrolle, hvordan de konstruerer sin rolle som forbilder for barn, samt hvordan de ser at barnehagebarna er med på å reprodusere eller bryte med stereotypiske kjønns mønstre. Formålet med oppgaven er å kunne bidra med oppdatert materiale om barnehagelæreres kjønnsforståelse i dag. Gjennom tre analysekapitler, og med et teoretisk rammeverk om ulike kjønnsforståelser, vil jeg besvare følgende problemstilling:

«Hvilke forståelser av kjønn kommer til uttrykk i barnehagelæreres fortellinger om barnehagen som sosialiseringarena?»

1.1 Tidligere forskning

Jeg kommer i denne delen av oppgaven til å gjøre rede for tidligere forskning delt inn i de tema som utgjør oppgavens analysekapitler. Jeg vil først presentere forskning knyttet til kjønn i barnehagens styringsdokumenter. Deretter gjør jeg rede for forskning om de ansattes kjønn, hvor menn i barnehagen i stor grad peker seg ut som det mest omfangsrike materialet. Jeg vil se på dette temaet ved å vise til Olav Kasin og Mette Vaagan Slåtten sine undersøkelser med forskningsspørsmålet «på hvilke måter kan flere menn i barnehagen forstås som et tiltak for å fremme likestilling?» (Kasin & Slåtten, 2015, s. 1). Deretter vil jeg ta for meg masteroppgaven *Menn i barnehagen: En sosiologisk studie av hvordan mannlige førskolelærere konstruerer sin arbeidsrolle*, skrevet av Stig Solberg i 2004. Solberg presenterer sine funn ved å dele informantene inn i fire ulike grupper, basert på hvordan de konstruerer sin arbeidsrolle. I disse gruppene står blant annet maskulinitet, lederskap og ulike omsorgsroller sentralt. Videre

viser jeg til forskning om barn og kjønn, og Barrie Thornes studier av barn i skolen. Eva Årlemalm-Hagsér og Ingrid Pramling Samuelsson fra Göteborgs Universitet har skrevet artikkelen *Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan* som jeg deretter vil presentere, før jeg til slutt ser på masteroppgaven *Barnehagen som kjønnet rom - en kvalitativ studie av barns møter med kjønn i en offentlig barnehage i Oslo*, skrevet av Eva Svihus Borgersen i 2014.

UngiIDag-utvalget sto bak utredningen *Jenterom, gutterom og mulighetsrom* på oppdrag fra regjeringen. Utvalget så blant annet på «utfordringer knyttet til kjønnsstradisjonelle utdannings- og yrkesvalg og hva det vil si for barn og unge å vokse opp i samfunn med tydelig definerte kjønnsroller allerede fra de er små» (Regjeringen, 2019). I NOUen skrev utvalget følgende: «Vi mener at kunnskap om kjønnsstereotyper er et godt og viktig utgangspunkt for å kunne utrede likestillingsutfordringer i oppveksten» (NOU, 2019, s. 38). Videre skriver utvalget at «til tross for at barnehagen har tydelige målformuleringer om å bryte kjønnsstereotyper og bidra til økt likestilling, viser utredningen at sektoren fremdeles har en vei å gå når det gjelder omfang og systematikk i dette arbeidet» (NOU, 2019, s. 21). De tydelige målformuleringene det her refereres til, står skrevet i verdigrunnet i *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (2017):

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling. (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 10)

Utvalget påpeker rammeplanens tydelige målformuleringer: Målet om likestilling, inkludering uavhengig av bakgrunn og forutsetninger, samt dens rolle som verdiskapende ved at personalet plikter å reflektere over egne holdninger til kjønn og likestilling. På bakgrunn av dette etterlyser utvalget et mer systematisk arbeid, og de foreslår følgende tiltak på veien videre:

Utvalget mener det er nødvendig å satse på en systematisk og langsiktig kompetanseheving blant ansatte når det gjelder kjønnsperspektivet i pedagogikken. Det er også nødvendig med en tydelig og langsiktig satsing på å rekruttere og beholde flere menn i barnehagelærerutdanningene og i barnehager. Å vise små barn at det er mange måter å være jente på og mange måter å være gutt på, er det første steget mot et mer likestilt samfunn. (NOU, 2019, s. 26)

1.1.1 Forskning om barnehageansattes kjønn

I prosessen med å finne tidligere forskning på dette feltet var det i stor grad forskning om menn i barnehagen som pekte seg ut. Rekruttering og bevaring av menn i barnehagen har vært et dagsaktuelt tema i flere tiår, og ser ut til å gå igjen som viktige foreslåtte tiltak. Dette har blant annet ført til at Dronning Mauds Minne Høgskole etter

utgivelsen av *Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring 2009-2011* fikk i oppdrag fra Utdanningsdirektoratet å drifte nettsiden til nettverket Menn i Barnehagen, ofte forkortet til MiB (Menn i barnehagen [MiB], 2020). Nettverket ble opprettet på en konferanse i Stavanger i 1994 og består i dag av seks lokale nettverk som blant annet står bak kampanjer for å rekruttere menn til barnehagelærerstudiet, samt bevaring av menn i barnehageyrket (MiB, 2020). Allerede i 1997 la Barne- og familiedepartementet frem målet om 20% mannlige ansatte i barnehagen (Barne- og familiedepartementet, 1997). Til tross for dette kan barnehagen fremdeles anses som et «kvinneyrke», hvor antallet mannlige ansatte i 2019 var på 11,9% (Statistisk Sentralbyrå, 2019). Forskning om menn i barnehagen kan vise til ulike årsaker til dette, samt by på innblikk i hverdagen til de mennene som jobber i barnehagen, og hva de selv tenker om sin egen rolle. I min leting etter forskning på feltet ser jeg en svakhet i at flere av disse forskningsprosjektene har tatt utgangspunkt i empiri hvor kun menn har vært involvert. Hva har det å si for funnene?

Olav Kasin og Mette Vaagan Slåtten analyserer undersøkelser med dette tema i *Likestillt eller forskjellig? Om menn og likestilling i barnehagen* (Kasin & Slåtten, 2015). De stiller spørsmålet «på hvilke måter kan flere menn i barnehagen forstås som et tiltak for å fremme likestilling?» (Kasin & Slåtten, 2015, s. 1). Undersøkelsene er basert på kvalitative intervjuer med ansatte i barnehagesektoren, samt mannlige barnehagelærerstudenter (Kasin & Slåtten, 2015, s. 4). I denne artikkelen er Kasin og Slåtten blant annet inne på rammeplanen fra 2011, hvor handlingsnormen sier at «de ansatte skal gi gutter og jenter like muligheter til å bli sett og hørt» (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 12). De peker på hvordan handlingsnormen «vektlegger hva ansatte *gjør*, og ikke primært hvem de er (mann eller kvinne)» (Kasin & Slåtten, 2015, s. 3). Kasin og Slåtten fant at den gruppen med informanter som besto av mannlige barnehagelærerstudenter ikke hadde et ønske om fokus på at de selv var menn, men at det var en «stor bonus» for dem om det jobbet flere menn i barnehagen de selv skulle jobbe i (Kasin & Slåtten, 2015, s. 6). Kjønn var altså relevant for dem, men de ønsket ikke at eget kjønn skulle være relevant for andre. Intervjumaterialet viste samtidig ulik forståelse og et skifte av betydning når det kom til begreper som «likestilling» og «mangfold», hvor informantene er inne på forskjeller mellom kvinner og menn, men samtidig på variasjoner på tvers av kjønnsroller (Kasin & Slåtten, 2015, s. 8-9). Informantene foretrakk ordet «likeverd» fremfor «likestilling», noe Kasin og Slåtten forklarer slik: «Det kan virke som om bruken av begrepet likeverd blant informantene bidrar til å flytte fokus fra et behov for endring av kjønnsroller til en akseptering av kjønnsforskjeller» (Kasin & Slåtten, 2015, s. 9).

Videre er Kasin og Slåtten inne på hvordan manglende refleksjon rundt personalets handlinger overfor barna kan bidra til en bekreftelse av stereotype kjønnsroller (Kasin & Slåtten, 2015, s. 10). De konkluderer med at flere menn i barnehagen må bidra til å «vise individuelle variasjoner på tvers av kjønn» for at handlingsnormen lettere skal kunne oppfylles (Kasin & Slåtten, 2015, s. 16).

Stig Solberg skrev i 2004 en kvalitativ masteroppgave i sosiologi, hvor han konkluderer med at hans mannlige informanter har konstruert sin arbeidsrolle på fire ulike måter: Den «arbeidermaskuline», den «hegemonisk maskuline», «den nye mannen» (en omsorgsutøvende og demokratisk måte som ikke vektlegger det maskuline), samt den «reformmaskuline» måten (Solberg, 2004, s. 136). Han forklarer den mest utbredte «arbeidermaskuline» måten slik:

(...) *Menn som har konstruert sin arbeidsrolle på denne måten gjør for det første sitt kjønn i overensstemmelse med den marginaliserte arbeidermaskuliniteten, noe som innebærer at de prøver å få en maskulin bekreftelse i barnehagen på andre måter enn gjennom å etterstrebe hegemonisk maskuline verdier.* (Solberg, 2004, s. 136-137)

Solberg forklarer at disse informantene «først og fremst fokuserer på å være omsorgsarbeidere i barnehagen, og at de ikke er opptatt av å etterstrebe administrative oppgaver i barnehagen som kunne gi dem økt status og bedre karrieremuligheter» (Solberg, 2004, s. 137). De «arbeidermaskuline» forsøker å skille seg ut fra sine kvinnelige kolleger ved å utøve omsorg på en «maskulin» måte, samt ved å legge opp til at hverdagen har en flat struktur hvor de selv får mulighet til å utøve de «maskuline» oppgavene (Solberg, 2004, s. 137). Også de «hegemonisk maskuline» er opptatt av å bekrefte sin maskulinitet i barnehagen (Solberg, 2004, s. 137). Som en motsetning ønsker disse informantene å bekrefte sin maskulinitet ved å forsøke å få bedre status og karrieremuligheter ved hjelp av ledelses- og administrasjonsoppgaver i barnehagen heller enn oppgaver som omhandler omsorg og husarbeid (Solberg, 2004, s. 137-138). Solberg forklarer at den tredje måten å konstruere sin arbeidsrolle på, er den demokratiske og omsorgsfulle «nye mannen». Informantene dette gjelder viste ikke noe ønske om å «bedrive en særegen maskulin omsorg», selv om de vektla viktigheten av lederskap - uten å nødvendigvis måtte fremheve lederskapet i relasjon til sine assistenter (Solberg, 2004, s. 138). Den fjerde og siste er den «reformmaskuline» måten - konstruert som en «grunnleggende motsetning til den hegemoniske måten» (Solberg, 2004, s. 139). Informantene Solberg plasserte i denne gruppen verdsetter gode relasjoner med barna, de fremhever egen omsorgsrolle og er ikke opptatt av hierarkiet i barnehagen eller på avdelingen, samt deres lederrolle overfor assistenter (Solberg, 2004, s. 139).

Solberg har gjennom sine intervjuer funnet ulike måter å være mannlig barnehagelærer på, og han ser på maskulinitetens rolle i denne inndelingen. Ville informantenes egenskaper og ytringer blitt sett som relatert til kjønn dersom Solberg også intervjuet kvinnelige barnehagelærere? Hva skjer med denne inndelingen når man ikke lenger studerer mannlige barnehagelærere, men barnehagelærere som en mangfoldig gruppe?

1.1.2 Forskning om barn og kjønn

Raewyn Connell bruker Barrie Thornes forskningsprosjekt i sin bok *Om genus* når hun ser på forskning som omhandler barn og kjønnsroller i skolen. Thorne skriver om dette forskningsprosjektet i sin bok *Gender Play* (1993). Boka omhandler blant annet Thornes funn da hun gjorde feltstudier ved en amerikansk skole på 70-tallet. Som et spesielt interessant funn trekker Connell frem at Thorne så på hvordan kjønnsroller ikke er noe barna passivt blir sosialisert inn i, men en kunnskap de blant annet henter fra voksenverdenen (Connell, 2009, s. 31). Eva Årlemalm-Hagsér og Ingrid Pramling Samuelsson fra Göteborgs Universitet har skrevet artikkelen *Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan* i tidsskriftet *Pedagogisk Forskning i Sverige*. De skriver at de i sin forskning i barnehagen ser følgende:

(...) *dagens barnehagebarn lever med parallelle kjønnsmonster i sin barnehagehverdag, hvor de både reproducerer stereotypiske strukturer og overskrider og utfordrer kjønnsuttrykk. Et viktig funn var samtidig at det er barna som omformulerer og utvider sine muligheter. Ingen eksempler finnes i materialet der barnehagelærerne bevisst utfordret barna til å gå over disse grensene.* (Årlemalm-Hagsér & Samuelsson, 2009, s. 104, min oversettelse)

Dette virker også til å gjelde i norske barnehager. I kunnskapsoversikten *Kvalitet og innhold i norske barnehager* viser forfatterne til at manglende bevissthet blant ansatte i norske barnehager er med på å reproducere stereotypiske kjønnsmonstre (Borg, Kristiansen & Backe-Hansen, 2008, s. 46). Aud Toril Meland og Elsa Kaltvedt publiserte i 2017 en studie basert på observasjoner gjort av barnehagelærerstudenter ved Universitetet i Stavanger. Studien viste i likhet med Thornes studier at barna kunne bryte med egne kjønnsmonstre, men som Borg, Kristiansen og Bache-Hansen var inne på, viste også denne studien at de ansattes tradisjonelle oppfatninger av kjønnsroller kunne begrense barna, ved å reproducere stereotypiske, tradisjonelle kjønnsmonstre (Meland & Kaltvedt, 2017).

Eva Svihus Borgersen skrev i 2014 masteroppgaven *Barnehagen som kjønnrom - en kvalitativ studie av barns møter med kjønn i en offentlig barnehage i Oslo*. Oppgaven er basert på Borgersens feltarbeid i en barnehage i Oslo i 2013, og har problemstillingen «På hvilke måter møter barna kjønn i barnehagen?». Borgersen var overrasket over at funnene i oppgaven viste at kjønn var såpass synlig i barnehagen, «med tanke på den likestillingsprofilen norske barnehager i dag faktisk har» (Borgersen, 2014, s. 76). Borgersen så at «kjønn innebærer ulike ting på ulike alderstrinn, men hva det betyr og innebærer, er ikke bestemt» (Borgersen, 2014, s. 76). Kjønn var synligere i de eldre barnas hverdag enn i de yngste - og Borgersen påpeker at dette blant annet henger sammen med «hvordan de selv møter kjønn tidlig i livet, eksempelvis i en barnehage» (Borgersen, 2014, s. 76). Videre fant Borgersen at de ansatte hadde stereotypiske holdninger til kjønn, et funn som ser ut til å gå igjen i forskningen om kjønn i barnehagen, og som er med på å forsterke nettopp det Borgersen observerte om den økende betydningen av kjønn. Borgersen trekker inn de voksnes stereotypiske holdninger til kjønn som en medvirkende årsak til at kjønn blir synligere etter hvert som barna blir eldre. Det er her mulig å trekke linjer til Thornes funn om at barna henter kunnskap fra voksenverdenen når de sosialiseres inn i kjønn.

Borgersens masteroppgave handler først og fremst om barn og barns rolle, men hun skriver også om ansatte og foreldre. Borgersen erfarte at mødre og kvinnelige barnehageansatte viste større interesse for både oppgaven og temaet generelt, enn det fedre og mannlige barnehageansatte gjorde (Borgersen, 2014, s. 70-71). Det hadde vært interessant å vite mer om rammene rundt de samtalene som førte til denne konklusjonen; hva startet disse samtalene, av hvem og hvorfor?

1.2 Problemstilling

Materialet i oppgaven deler seg inn i følgende forskningsspørsmål:

- Hvorvidt og eventuelt hvordan trekkes kjønn fram som et aspekt i barnehagelærernes organisering av barnehagehverdagen?
- Hvordan forstår informantene kjønn i sin daglige interaksjon med barn?

Tre analysekapitler basert på disse forskningsspørsmålene vil til sammen besvare min problemstilling:

«Hvilke forståelser av kjønn kommer til uttrykk i barnehagelæreres fortellinger om barnehagen som sosialiseringsarena?».

1.3 Begrepsavklaring

I denne oppgaven vil jeg benytte meg av begrepet «barnehagelærer», ettersom dette er en beskyttet tittel. Mine informanter har samme utdanning på bachelornivå, og alle er derfor barnehagelærere, om enn med ulike stillinger i barnehagen. Jeg kunne valgt å bruke begrepet «pedagog», men dette er en tittel som ikke nødvendigvis fordrer barnehagelærerutdanning. Dersom jeg i denne teksten skriver «barnehageansatt» mener jeg alle ansatte i barnehagen, også ufaglærte og barne- og ungdomsarbeidere, daglig leder og andre roller i barnehagen (se 1.4). Noen informanter benytter begrepet «førskolelærer» i intervjuene. Dette er fordi de fullførte sin utdanning før 2016, da tittelen ble endret fra «førskolelærer» til «barnehagelærer». Med «pedagogisk leder» menes en stilling som barnehagelærer med ansvar for pedagogisk innhold og oppfølging av barn, foreldre og assistenter. Noen informanter har stillingen «barnehagelærer», hvor de jobber sammen med en pedagogisk leder som delegerer ansvar og oppgaver videre til disse. Jeg vil gjøre rede for dette i

1.4 Roller i barnehagen

For å forklare barnehagelærerens rolle må jeg forklare hvilke roller eller stillinger en barnehage består av. Hver barnehage har en daglig leder, som har et overordnet ansvar. Daglig leder har blant annet ansvar for ansettelsesprosessen (i enkelte tilfeller sammen med barnehageeier, barnehagekoordinator, styrerassistent eller lignende), medarbeidersamtaler og oppfølging ved sykemeldinger og permisjoner, kursing og kompetanseheving. Daglig leder har også det overordnede ansvaret for barn og foreldre, for møter og samarbeid med andre instanser, HMS og ofte barnehagens økonomi. «Under» den daglige lederen er de pedagogiske lederne. Det skal være «minst én pedagogisk leder per 7 barn under tre år og minst én pedagogisk leder per 14 barn over tre år» (Utdanningsdirektoratet, 2018). Hver avdeling har altså en eller flere pedagogiske ledere, som har ansvar for sin barnegruppe og avdelingens assistenter. Pedagogisk leder har ansvar for foreldremøter og samtaler, tilvenning av nye barn, kartlegging og dokumentasjon, samt det pedagogiske innholdet i barnehagehverdagen. Ofte er det pedagogisk leder som setter opp vakter for alle ansatte på avdelingen, samt skriver ukes- og månedsplan med aktiviteter og fokusområder. En eller flere barnehagelærere jobber på avdelingen sammen med pedagogisk leder. De to forskjellige stillingene har samme krav til utdanning. Mens pedagogisk leder har ansvar for personalet, barn og foresatte, kan oppgaver og ansvarsområder delegeres ut til barnehagelæreren. Alle ansvarsområdene til pedagogisk leder kan gis til barnehagelæreren. I noen barnehager har alle barnehagelærere stilling som pedagogisk leder, og alt pedagogisk ansvar deles

da likt mellom disse. Når jeg i denne oppgaven refererer til mine informanter som barnehagelærere, er det ikke fordi de har dette som stilling, men fordi de har den utdanningen. Mine informanter består av barnehagelærere i ulike roller. I tillegg til pedagogisk leder og eventuelt barnehagelærer, har barnehagen assistenter og/eller fagarbeidere. Dette kan være barne- og ungdomsarbeidere eller ufaglærte. Assistentene er først og fremst med barna og har ansvar for daglige gjøremål. I tillegg har barnehagen ofte en eller flere spesialpedagoger som følger opp enkeltbarn eller grupper, hvor det av ulike årsaker er behov for ekstra oppfølging.

1.5 Oppgavens disposisjon

Denne oppgaven består av sju kapitler. Første kapittel er innledningen til oppgaven, hvor jeg har gjort rede for bakgrunnen til at jeg har skrevet denne oppgaven, samt tidligere forskning på feltet, min problemstilling og en avklaring av de begreper jeg benytter meg av i oppgaven. Jeg har videre gjort rede for de ulike rollene i barnehagen, slik at leseren skal få en forståelse av mine informanters yrkesrolle og utdanningsbakgrunn. Dette utgjør innledningen til følgende kapitler:

Kapittel 2: Metode

I dette kapitlet gjør jeg rede for mine valg av metode, utvalg, rekrutteringsprosess og litt om intervjuene jeg har gjennomført. Jeg skriver litt om det å innta en forskerrolle og hvordan min nærhet til feltet jeg skriver om kan ha påvirkning på prosessen. Deretter gjør jeg rede for hvilke valg jeg har tatt i gjengivelsen av sitater fra de barnehagelærerne jeg har intervjuet, samt hvordan jeg har sikret mine informanters anonymitet. Kapitlet avsluttes med en gjennomgang av min analytiske strategi.

Kapittel 3: Teori

I teorikapitlet vil jeg presentere tre måter å forstå kjønn på som kan hevdes å være sentrale for vestlige samfunn av i dag, og som jeg har brukt til å analysere de intervjuede barnehagelærernes forståelse av kjønn i sin arbeidshverdag.

Kapittel 4: «Nå skal vi fortelle dem hva de skal gjøre»

I det første analysekapitlet vil jeg blant annet gjøre rede for rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, for deretter å se på hva barnehagelærerne selv trekker frem som viktig i styringsdokumentene.

Kapittel 5: «Jeg har selvfølgelig omsorg også»

I andre analysekapittel trekker barnehagelærerne frem fortellinger om egen yrkesrolle og eget kjønn, hvor utfordringer, forskjeller og ulike forståelser trer frem.

Kapittel 6: «Du må være bestefar, ikke bestemor»

Tredje og siste analysekapittel omhandler barnehagelærernes tanker om barn og kjønn. De forteller om hvordan de møter barns kjønnsuttrykk, om hvordan barn påvirkes, tanker om leker og farger i barnehagen, samt hvordan de forholder seg til spørsmål om kropp.

Kapittel 7: Oppsummering og avsluttende refleksjoner

I det syvende og siste kapittelet ser jeg tilbake på, og oppsummerer, oppgaven.

2 Metode

2.1 Kvalitative intervju

For å belyse spørsmålet om hvilken forståelse barnehagelærerne har av kjønn, har jeg gjennomført kvalitative intervju med åtte barnehagelærere. I boka «Systematikk og innlevelse» skriver Tove Thagaard at «kvalitative metoder søker å gå i dybden, og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall» (Thagaard, 2013, s. 17). Thagaard skriver at intervjuundersøkelser egner seg godt til å gi informasjon om personers opplevelser, synspunkter og selvforståelse, samt hvordan de forstår sine erfaringer (Thagaard, 2013, s. 13). Jeg valgte å samle inn data ved hjelp av kvalitative intervju ettersom problemstillingen handler om barnehagelærernes forståelser, fortalt gjennom erfaringer og refleksjoner rundt egen rolle. Intervjuguiden ble utformet med faste spørsmål som jeg ønsket å stille alle barnehagelærerne, for lettere å kunne sammenligne deres svar (Thagaard, 2013, s. 98). Selv om de samme spørsmålene ble stilt i hvert intervju, var det hver enkelt intervjusituasjon som bestemte rekkefølgen på spørsmålene, dersom det falt seg naturlig å endre rekkefølgen underveis. Denne semi-strukturerte metoden sikret at alle planlagte tema ble tatt opp, samtidig som jeg kunne følge fortellingen til informantene for en god flyt i intervjuet (Thagaard, 2013, s. 98).

Thagaard skriver om forskerens rolle at man kan lære mye av å øve seg på intervjusituasjoner, samt lytte til opptak av egne intervjuer i ettertid (Thagaard, 2013, s. 100). Gjennom transkribering av det første intervjuet ble jeg bevisst måten jeg stilte spørsmål på, samt min respons på informantens ytringer. Til tross for at selvbevisstheten var på topp under det første intervjuet, hørte jeg i ettertid at jeg kunne høres forsiktig ut da jeg stilte spørsmål til informanten, og at jeg i stor grad benyttet meg av prober for å bekrefte informanten underveis. Begrepet «prober» forklares av Thagaard som «spørsmål eller kommentarer som bidrar til å skape flyt i samtalen» (2013, s. 102). Thagaard videre skriver at intervjueren ved hjelp av prober kan «gi oppmuntrende tilbakemelding til intervjupersonen» (2013, s. 102).

2.2 Utvalg

Mitt utvalg består av åtte barnehagelærere. Med bakgrunn i oppgavens tema og et ønske om å representere en så mangfoldig gruppe som mulig består utvalget av fire kvinner og fire menn, i alderen 20-60 år. Informantene har jobbet i barnehagesektoren i alt fra to til tre år, til sammen representerer de erfaringer med alle yrkesroller i barnehagen, fra assistent til daglig leder. De var ved intervjuenes tidspunkt ansatt i følgende stillinger; en barnehagelærer, en daglig leder, en enhetsleder og fem pedagogiske ledere, hvorav en i tillegg jobbet en prosentandel som spesialpedagog.

2.3 Informantrekruttering

Informantene ble rekruttert gjennom mine kontakter i barnehagesektoren, hvor jeg ved hjelp av snøballmetoden endte opp med fire mannlige og fire kvinnelige barnehagelærere fra ulike barnehager. Seks av intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidsplass. To informanter hadde ikke denne muligheten enten av praktiske årsaker eller av et ønske om høyere grad av anonymitet. Disse informantene møtte meg derfor på en annen egnet arena vi ble enige om. Alle informanter fikk på forhånd tilsendt et dokument med informasjon om temaet for mitt prosjekt, og deres rolle som deltakende. Informantene mottok ikke inngående informasjon om intervjuets innhold eller spørsmål fra intervjuguiden. Dette valget tok jeg fordi jeg ønsket at informantene skulle forberede seg på det overordnede temaet uten mulighet til å forberede sine svar på forhånd. Selv om intervjuguiden inneholder spørsmål om rammeplanen valgte jeg å ikke informere om dette på forhånd, slik at informantene ikke fikk mulighet til å se på rammeplanen med oppgavens tema i bakhodet. Jeg planla å ta lydopptak av intervjuene dersom informantene ga sitt samtykke til dette. Opptak var ønskelig for å få med så mye som mulig av det som ble sagt i intervjuene, samt muligheten til å være til stede i samtalen heller enn å måtte ta pauser for å skrive. Jeg skrev likevel ned noen stikkord underveis når barnehagelærerne nevnte noe jeg ville komme tilbake til i intervjuet. En annen grunn til at jeg ønsket å ta opptak heller enn å skrive notater var for å unngå at jeg ubevisst sorterte ut viktig informasjon i løpet av intervjusituasjonen. Thagaard skriver at «å skrive notater innebærer analyse, fordi forskeren sorterer informasjon samtidig som hun eller han skriver» (Thagaard, 2013, s. 112). Ettersom jeg ønsket semi-strukturerte intervju ville jeg ha mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål til informantenes svar, noe som virket mer gjennomførbart ved hjelp av opptak og full konsentrasjon på intervjusituasjonen. Alle mine informanter samtykket til opptak.

2.4 Intervjuene

De første spørsmålene jeg stilte informantene omhandlet deres yrkesliv og hverdag. Intervjuene var som nevnt semistrukturerte - selv om temaene var fastsatt på forhånd, var det hver enkelt intervjusituasjon som bestemte når vi snakket om hvilket tema. Thagaard skriver at «fleksibilitet er viktig for å knytte spørsmålene til den enkelte intervjupersonens forutsetninger» (Thagaard, 2013, s. 98). Informantene fikk åpne spørsmål om hva de brenner for i jobben sin, noe alle informanter hadde ulike svar på. Jeg erfarte at informantene raskt ble varm i trøya av å snakke om det de likte best ved jobben sin, og at dette også skapte et godt grunnlag for resten av intervjuet. Jeg gikk deretter inn på spørsmål om styringsdokumenter, samt arbeid med - og tanker rundt - implementering av ny rammeplan. Jeg fikk gode samtaler med informantene om blant annet verdigrunnlaget i rammeplanen, og svarene jeg fikk på spørsmål om dette temaet førte til kapittel fire i oppgaven. Andre fremtredende funn fra intervjuene var fortellinger om de ansattes kjønn og dets personlige, yrkesmessige og politiske betydning. Dette utgjør kapittel fem i oppgaven. Det sjette kapitlet omhandler barns kjønn og barnehagelærernes syn på hvordan kjønn er fremtredende i barnehagehverdagen. Informantene bidro med ulike perspektiver i sine svar på spørsmål som omhandlet barns kjønn, og de viste ulik grad av bevissthet rundt temaet kjønn i barnehagen.

2.5 Forskerrollen og min nærhet til feltet

Allerede i starten av min prosess med rekruttering av informanter og utarbeiding av intervjuguide, måtte jeg tenke over min rolle som forsker i prosjektet. At jeg skriver om en yrkesgruppe jeg selv er del av, fordrer at jeg er bevisst kunnskapen jeg har fra før - og min posisjon - for å sikre validiteten av mine tolkninger (Thagaard, 2013, s. 194). Noe av kunnskapen kan kanskje være «taus», altså ubevisst med meg. Hvordan påvirker det informanten min at jeg også er barnehagelærer? Hvordan kan det igjen påvirke funnene? I intervjusituasjonen samtaler jeg ikke med informanten som en kollega, men allikevel kan jeg møte dem med anerkjennelse for det de forteller. «Forskerens nærvær har innflytelse på hvordan datainnsamlingen forløper. Den informasjonen deltakerne i prosjektet er villig til å bidra med, er knyttet til hvordan hun eller han oppfatter forskeren» (Thagaard, 2013, s. 19). Det kan dukke opp etiske utfordringer som har noe å si for hvilket materiale jeg får; deler informanten noe som ikke ville blitt delt dersom jeg ikke var barnehagelærer og har vært i informantens sko? Bente Gullveig Alver og Ørjar Øyen skriver i *Forskningsetikk i forskerhverdag* om hvordan taushetsplikt «skaper skille mellom dem som er innenfor og dem som er utenfor» (Alver & Øyen, 1997, s. 101). I dette tilfellet er jeg *utenfor*, men bakgrunn, utdanning og erfaring tilsier at jeg også kan ses som *innenfor*. Bevissthet rundt hvordan jeg viser anerkjennelse overfor informanten føles viktig. Alt fra bekreftende ord til mimikk og øyekontakt blir bevisste handlinger for ikke å lede informanten i noen retning. Jeg ønsker å vise at jeg respekterer informanten og lytter til svarene, samtidig som jeg ikke vil ytre egne meninger og eget syn på temaet der det finnes rom for det. Min rolle som forsker med bakgrunn som barnehagelærer er en rolle jeg ikke kan gå ut av. Thagaard skriver om «hvilken betydning erfaringer i felten har for de dataene forskeren får» (Thagaard, 2013, s. 194). Jeg må derfor være åpen om hvorvidt mitt ståsted og min bakgrunn kan påvirke analysen og mine konklusjoner. Dersom noen bruker samme metode ved innsamling og analyse av empirimateriale, samt tar min erfaring i felten i betraktning, skal oppgaven kunne vise en reliabilitet (Bratberg, 2017, s. 120).

Med samme grunnutdanning som mine informanter hadde jeg en bevissthet rundt mine valg ved utarbeiding av spørsmål, samt i møte med informantene. Ettersom jeg selv har jobbet som barnehagelærer kan det hende at jeg som forsker har med meg en forforståelse og enkelte tatt-for-gitt-heter i intervjusituasjonen. Tor Halfdan Aase og Erik Fossåskaret skriver om tillit og rolleforventninger i *Skapte virkeligheter* - hvor de eksemplifiserer med Fossåskarets forskning på eget hjemsted og hvordan han kunne ses som «en av oss» basert på likhet og tilhørighet, men samtidig være «en av dem» dersom man så på andre sosiale roller som politisk, yrkesmessig og familiær bakgrunn (Aase & Fossåskaret, 2014, s. 89). Kanskje fikk jeg tilgang til mine informanter og deres meninger fordi jeg allerede hadde en fot innenfor barnehagesektoren. Samtidig har jeg tatt et valg og forlatt barnehagesektoren til fordel for videre utdanning innen et annet felt. Dette kan potensielt gjøre meg til «en av dem» i informantenes øyne, ettersom jeg ser på barnehagen med en annen kunnskap enn som barnehagelærer. Dette ga meg en bevissthet rundt min rolle som forsker, og ikke som barnehagelærer, i intervjusituasjonen og i arbeidet med mitt empirimateriale.

2.6 Valg i gjengivelse av sitater

I gjengivelse av sitater fra intervjuene har jeg valgt å unngå bruk av dialekt. Dette er et bevisst valg grunnet fremstillingen av mine informanter. Anonymisering er også en del av dette, da informantene har ulike dialekter som heller ikke skal kunne identifisere dem. Noen har «blandingsdialekter» som lett kan spores til den gjeldende informanten. Jeg har likevel valgt å bevare enkelte ord og begrep som også kunne vært oversatt til mer universelle ord. Dette er i tilfeller hvor informantens ordvalg kan uttrykke holdninger, verdier eller en bevissthet rundt det vi snakker om. Dette gjelder spesielt «kjønnede» ord som «kvinnfolk», «mannfolk» og «damer»/«damerne», der dette kan ha noe å si.

2.7 Anonymisering

Enkelte detaljer om mine informanter har jeg bevisst endret av hensyn til informanten og et «gjennomsiktig» miljø. Jeg skriver ikke om et direkte sårbart tema, og mine spørsmål krever heller ikke at informanten utleverer verken seg selv, sin arbeidsplass eller barn. Det er i tillegg mange barnehager i Midt-Norge, og dermed mange ansatte. Likevel er det en viss gjennomsiktighet dersom en nevner spesifikke ansatte i en spesifikk barnehagekjede og/eller barnehageansatte som har vært i bransjen i hele sitt yrkesaktive liv. Kombinert med opplysninger om roller de har hatt, og hvor lenge de har jobbet hvor, blir informanten ikke lenger helt anonym for sitt felt. Bente Gullveig Alver og Ørjar Øyen skriver i *Forskningsetikk i forskerhverdag* (1997) om å «vokte seg for å omforme, for anonymiseringens skyld, de faktorer og forhold som en tror kan ha betydning for fortolkningen av materialet og forståelsen av det enkelte menneskers holdninger og handlinger» (Alver & Øyen, 1997, s. 120). Jeg har på bakgrunn av dette anonymisert informantene ved å benytte meg av fiktive navn, og unnlatt å skrive navnet på arbeidsplass, bosted og annet som er direkte identifiserbart. Jeg velger samtidig å utelate detaljer om deres karriere, dersom disse detaljene kan avsløre informantens identitet blant nåværende/tidligere kolleger og andre som har hatt tilknytning til informantens arbeidsplass(er). I rekrutteringen av mine informanter opplyste jeg om at de ville bli anonymisert.

I tråd med NSDs retningslinjer vil jeg presentere hver informant med fiktivt navn, uten deres nåværende stillingsbeskrivelse:

Per (50-årene). Ferdig utdannet på 1970-tallet.

Gunnhild (20-årene). Ferdig utdannet på 2010-tallet.

Turid (60-årene). Ferdig utdannet på 1990-tallet.

Linnea (20-årene). Ferdig utdannet på 2010-tallet.

Markus (30-årene). Ferdig utdannet på 2010-tallet.

Stian (40-årene). Ferdig utdannet på 1980-tallet.

Eirin (20-årene). Ferdig utdannet på 2010-tallet.

Jonas (20-årene). Ferdig utdannet på 2010-tallet.

2.8 Analytisk strategi

I arbeidet med å analysere materialet har jeg benyttet meg av det analysegrepet som Lars E. F. Johannessen, Tore W. Rafoss og Erik B. Rasmussen betegner som tematisk analyse. Forfatterne skriver at «et tema er en gruppering av data med viktige fellestrekk» (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 279). Svarene på de åpne spørsmålene jeg stilte omhandlet ulike temaer, og det var derfor viktig å få kodet materialet for å få oversikt over fellestrekk i intervjuene, samt hva informantene egentlig fortalte i sine svar. Psykologene Virginia Braun og Victoria Clarke har utarbeidet steg eller faser man kan gå gjennom i sin bruk av tematisk analyse (Johannessen et al., 2018, s. 282). Virginia Braun har uttalt at tematisk analyse kan ses som en metode hvor man reflekterer og stiller spørsmål heller enn «(...) fixing things and de-contextualizing» (Lainson, Braun & Clarke, 2020, s. 90). Victoria Clarke forklarer at de ønsket å utarbeide en metode med visse fellestrekk fra andre metoder, men som er teoretisk fleksibel (Lainson, Braun & Clarke, 2020, s. 90). Johannessen et al. presenterer fasene til Braun og Clarke i de fire følgende punktene:

1. *Forberedelse* - å skaffe oversikt over og bli kjent med data man har samlet inn. I mitt tilfelle innebar dette steget å transkribere de åtte intervjuene, samt se på notater og stikkord jeg skrev i løpet av intervjuene. Før transkriberingen av hvert intervju skrev jeg ned de punktene og sitatene som jeg foreløpig hadde klart å identifisere som relevante i mine lydopptak.
2. *Koding* - å se etter viktige funn i materialet. Da jeg kom til dette steget hadde jeg 131 sider med transkriberte intervju, som jeg igjen sorterte i ulike skjemaer. Jeg laget en oversikt over de spørsmålene fra intervjuguiden som førte til de viktigste funnene, og hentet deretter inn alle informantens svar på de gjeldende spørsmålene. På denne måten fikk jeg en bedre oversikt over materialet og hvilke funn jeg egentlig hadde, samt hvor mange som sa hva.
3. *Kategorisering*. Etter å ha kodet materialet og laget flere skjemaer, så jeg etter mer generelle temaer jeg kunne kategorisere funnene mine inn i. Johannessen et al. bruker beskrivelsen å «zoome inn og ut» når han skriver om koding og kategorisering (Johannessen et al., 2018, s. 294). Å gå fra koding til å kategorisere er som å zoome ut og se materialet i et større bilde. Jeg så at informantene mine ofte trakk frem eget kjønn som relevant i sine svar. De hadde mye å si om styringsdokumentene de må forholde seg til, og barns kjønn tok stor plass i materialet. Disse tre gjensto dermed som tre overordnede tema.
4. *Rapportering* - å «rapportere temaene og deres innhold» (Johannessen et al., 2018, s. 282). Da jeg sto igjen med de tre temaene som ble til analysekapitler om *styringsdokumenter*, *ansattes kjønn* og *barns kjønn*, gjensto underspørsmålene til disse kapitlene, samt å skrive frem hver enkelt del. Jeg laget derfor en disposisjon jeg kunne følge i skrivearbeidet.

Funnene i mine intervju om kjønn i barnehagen kunne altså deles inn i følgende tre tema som ble til kapitler: *styringsdokumenter*, *ansattes kjønn* og *barns kjønn*. Johannessen et al. skriver at «det er vanlig å gå frem og tilbake mellom disse stegene» samt at det «ofte er vanskelig å si hvor ett steg slutter og det neste begynner» (Johannessen et al., 2018,

s. 305). Flere ganger har jeg hoppet mellom stegene i arbeidet med empirien, og jeg har gjort endringer i alle steg underveis i skriveprosessen.

3 Teori

Hva er egentlig kjønn? Er det den fysiske kroppen, den seksuelle kroppen, måten vi beveger oss, snakker, ordlegger oss? Er det hvordan vi tenker, hvordan vi tar avgjørelser, hva vi mestrer og ikke mestrer? Er det roller vi går inn og ut av, hvordan vi presenterer og viser ulike sider av oss selv? Man kan forstå kjønn på ulike måter. I dette kapitlet vil jeg presentere tre måter å forstå kjønn på som kan hevdes å være sentrale for vestlige samfunn av i dag, og som jeg har brukt til å analysere de intervjuede barnehagelærernes forståelse av kjønn i barnehagen.

3.1 Forståelser av kjønn som biologisk

Hilde Bondevik og Linda Rustad skriver i *Kjønnsforskning* at «det at mennesket har blitt inndelt i kategoriene kvinne og mann, har betydning for hvordan samfunnet har blitt strukturert og organisert» (Bondevik & Rustad, 2006, s. 43). Diane Richardson tegner i *Introducing Gender and Women's Studies* (2015) ei tidslinje over den historiske utviklingen i forståelsen av kjønn. Selv om de ulike forståelsene til en viss grad kan fremstilles kronologisk, lever disse forståelsene side om side i dagens samfunn, noe mine eksempler vil vise. Richardson skriver at det i hele det nittende århundre, samt i første halvdel av det tyvende århundre, var den rådende forståelsen at det biologiske, «naturlige» kjønn var forklaringen bak forskjeller i menneskelig atferd (Richardson, 2015, s. 4). I Norge hadde denne forståelsen betydning ved å blant annet forsvare at kun et utvalgt antall privilegerte menn hadde stemmerett, og at det enda tok nesten hundre år før kvinner og menn i 1913 fikk stemmerett på like vilkår (Danielsen, Larsen & Owesen, 2015, s. 10).

Så tidlig som på 1800-tallet ble kjønnsforskjeller forklart ved å vise til forskjeller i hjernen. Jørgen Lorentzen skriver om teorien til kranilog Carl Vogt om at kvinners - og «andre rasers» - hjerter var underutviklet i forhold til den hvite mannens hjerne (Lorentzen, 2006, s. 26). Vogt så på størrelsesforskjellen på hjernen til kvinner og menn, og forklarte sin teori med at kvinners hjerne er mindre, uten at han tok med i betraktningen at også kvinnekroppen i gjennomsnitt er mindre enn mannens - og at hjernens størrelse sett i sammenheng med kroppsmasse viser at det ikke er noen forskjell på kvinner og menns hjerter (Lorentzen, 2006, s. 26). I 1994 presenterte Simon LeVay en studie hvor han hevdet at «den forreste delen av hypotalamus hos homoseksuelle menn var noe mindre enn hos heteroseksuelle» som et forsøk på å bevise at homoseksualitet var biologisk betinget - en studie som inneholdt så store forskningsmessige feil at den i dag har liten tilslutning i biologien (Lorentzen, 2006, s. 27). At kjønnsforskjeller handler om forskjellig bruk av hjernehalvdeler, eller ulik størrelse på hjernebjelken, var teorier som oppsto på 1960- og 1980-tallet (Lorentzen, 2006, s. 26-27). Etter hvert ble også disse teoriene avkreftet, da forskningen viste at det høyst sannsynlig er større variasjon mellom kvinner og mellom menn enn det er mellom kjønnene (Lorentzen, 2006, s. 26-27).

Fra siste del av 1800-tallet og første halvdel av 1900-tallet var det teoriene til biologer, medisinske forskere og psykologer som rådet (Richardson, 2015, s. 4). Teoriene gikk ut på at mennesker besto av to ulike grupper eller kategorier - kvinner og menn - og at disse to kategoriene sto i motsetning til hverandre, og dermed var disponert for ulik atferd (Richardson, 2015, s. 4). Denne forståelsen ble etter hvert utfordret av andre forståelser av kjønn, men den eksisterer også i dag. Nelly Oudshoorn skriver i *Beyond the Natural Body: An Archaeology of Sex Hormones* (1994) at da hormonsystemet ble oppdaget på starten av 1900-tallet, la dette grunnlaget for en forståelse av kjønnsforskjeller som noe hormonelt - nøkkelen til hva som gjør kvinner til kvinner og menn til menn (Oudshoorn, 1994, s. 15-16). Kjønnshormonene ble ansett som de «kjemiske budbringerne» til maskulinitet og femininitet (Oudshoorn, 1994, s. 16).

Jørgen Lorentzen skriver at biologismen fremdeles lever «ganske sterkt både i populærvitenskapelige representasjoner, i dagligdagse forestillinger om kjønn og i medieoffentligheten» (Lorentzen, 2006, s. 25). Videre skriver Lorentzen om sosiobiologien som det mest utbredte, allment kjente og mest fundamentalistiske (Lorentzen, 2006, s. 29). «I sosiobiologien er det lett å få inntrykk av at genene tenker og handler for deg, de er som små guddommelige skapninger som sitter i kroppen og styrer alle dine valg» (Lorentzen, 2006, s. 29). Et illustrerende eksempel på dette er Jordan Petersons teorier om at kjønnsforskjeller er knyttet til biologien, og ikke minst den enorme oppmerksomheten disse teoriene har fått i et bredt lag av befolkningen. Peterson har skapt debatt med sine kontroversielle uttalelser og meninger, og han har blant annet høstet kritikk - og ros - for sin rolle som forsvarer av menn og den maskuliniteten han mener står i fare.

I et intervju med Nellie Bowles for *The New York Times* i 2018, blir Peterson kalt en «farsfigur» (Bowles, 2018), i form av å være et forbilde for menn og en forkjemper for maskuliniteten slik han ser den. I samme artikkel forsvarte han blant annet «incels» - en bevegelse skapt av menn i ufrivillig sølibat. Bevegelsen er nå bestående av menn som har til felles at de anser seg som ofre for kvinner som ikke vil ha dem, og «derfor mener at kvinner bør behandles som seksuelle objekter med få rettigheter» (Bowles, 2018). I artikkelen ytret Peterson at samfunnet må sørge for at disse mennene gifter seg, slik at kvinner ikke utelukkende velger menn med høy status, noe Peterson hevder at begge kjønn blir ulykkelige av (Bowles, 2018). Dette bekrefter Petersons forståelse av kjønn som biologisk. Peterson skaper et «oss» og et «dem», hvor «oss» representerer mannen. Han appellerer på denne måten til menn med behov for bekreftelse på sin maskulinitet, behov for tilhørighet i en gruppe som kanskje samtidig tar avstand fra en annen gruppe - «dem». Noen - som Jordan Peterson - vil kanskje hevde at biologien fremdeles er en gjeldende forklaring på hvorfor det finnes kvinne- og mannsdominerte yrker. At genetikken avgjør hvilken vei vi går i livet, også når det kommer til utdanning og yrkesvalg. Peterson uttalte følgende i et intervju med Fredrik Skavlan da han gjestet programmet «Skavlan» i 2018:

Jeg vet ikke om det er allment kjent i Skandinavia, men her har man de største kjønnsforskjellene når det gjelder lynne og interesser. Det er maksimert på grunn av likestillingspolitikken. Jo viktigere likhetsprinsippet er, desto større blir personlighetsforskjellene mellom kjønnene (...) Det er to grunner til at menn og kvinner er forskjellige. Den ene er kulturell, den andre er biologisk. Minimeres de kulturelle forskjellene, maksimeres de biologiske (...) det er grunner til forskjeller

i representasjon i yrkesgrupper som ikke er en følge av sosialisering. Det gjelder særlig i ytterpunktene. På generell basis er menn mer interessert i ting, kvinner er mer interessert i mennesker. Det er den største psykologiske forskjellen vi vet om på menn og kvinner. Selv om menn og kvinner er ganske like, alle faktorer tatt i betraktning, utgjør ytterpunktene en forskjell. For å bli ingeniør, noe ikke alle blir... Man må ha anlegg for det. Man må være ekstremt interessert i ting, fremfor mennesker. De fleste av dem er menn. Vil man bli sykepleier, må man være mer interessert i mennesker. De fleste er kvinner. Da får man forskjeller i yrkesvalg, som også er store i Skandinavia, spesielt når vi ser på ingeniører og sykepleiere, som i stor grad skyldes biologiske forskjeller. Det kan man ikke endre. (TV2, 2018, min oversettelse)

Til tross for Petersons popularitet og hans teories mange tilhengere, er det ikke alle som er enige i hans måte å tenke kjønn på. En av de som har kritisert Peterson for påstander om kjønnsforskjeller i Skandinavia er professor Øystein Gullvåg Holter ved Senter for tverrfaglige kjønnsstudier ved Universitetet i Oslo. Holter gjør i en artikkel skrevet i Aftenposten rede for hvordan valg av faktorer i forskning og statistikk om temaet kan gi ulike resultater, og at «på mange typer målinger og indikatorer er Norge mindre kjønnsdelt enn andre land» (Holter, 2018). Peterson sier selv at man ikke kan endre kjønnsdelingen i arbeidsmarkedet fordi dette er biologisk bestemt.

3.2 Forståelser av kjønn som sosialt konstruert

I andre halvdel av 1900-tallet ble det tatt høyde for at også sosiale og kulturelle faktorer var av betydning, selv om biologi ikke nødvendigvis ble ansett som irrelevant for forståelsen av kjønn (Richardson, 2015, s. 5).

Kari Nyheim Solbrække og Helene Aarseth skriver i boka *Kjønnsforskning* om hvordan begrepet kjønnsroller «gjorde det mulig å referere til kjønn som noe *sosialt* formet og ikke bare biologisk bestemt (...) den sosiale formingen skjer gjennom den primære sosialiseringen i familien og gjennom den sekundære sosialiseringen i samfunnet» (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 65). En sentral bidragsyter til teoriutvikling var filosofen Simone de Beauvoir. Med bakgrunn i hennes kjente utsagn «man fødes ikke som kvinne, man blir det», kan vi si at vi ikke er født *med* et kjønn, men med et utgangspunkt for å *bli*, eller *sosialiseres inn i* et kjønn. Simone de Beauvoir skriver om hvordan kjønnene kun finnes i relasjon til hverandre (Beauvoir, 2000, s. 51). En annen person som har teoretisert rundt kjønn som sosialt konstruert er Raewyn Connell. Connell skriver om hvordan livet ikke kan deles inn i to avgrensede sfærer, og at menneskets personlighet ikke lar seg dele inn i to typer (Connell, 2009, s. 24). Inndelingen av biologisk og sosialt kjønn hadde stor betydning i 1960- og 1970-årene, da begrepet «kjønnsroller» ble en del av debatten. Nordiske forskere var på 1960-tallet «inspirert av *strukturfunksjonalismen* som dominerte store deler av samfunnsforskningen» (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 65). Solbrække og Aarseth forklarer:

Ifølge strukturfunksjonalismen består samfunnet av ulike posisjoner, og til hver posisjon er det knyttet normer eller forventninger som angir hvordan personen i denne posisjonen eller funksjonen skal handle. De tydeligste eksemplene på slike posisjoner finnes i arbeidslivet og i familien. (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 65)

Solbrække og Aarseth skriver om ulike forventninger innen arbeidsliv og familie, altså der den primære og sekundære sosialiseringen finner sted. De skriver videre at kjønnsrollebegrepet ble brukt til å «vise hvordan kjønns spesifikk atferd var sosialt lært og mulig å *forandre*» (Solbrække & Aarseth, 2006, s. 66). Også Johannessen et al. skriver om forventninger knyttet til roller:

En vanlig samfunnsfaglig definisjon av roller er at de er sosiale posisjoner med bestemte forventninger knyttet til seg. Med sosial posisjon mener vi individets sosialt definerte «plass» i samfunnet, knyttet til blant annet yrker (lærer, sykepleier), kjønn (mann, kvinne, transperson), familie (mor og far, sønn og datter) og hobbyer (fotballspiller, danser) (Johannessen et al., 2018, s. 219).

Solbrække og Aarseth skriver om muligheten til å forandre sosialt tillært, kjønns spesifikk atferd. Sitatet fra Johannessen et al. viser deretter eksempler på roller som sosiale posisjoner, hvor spesielt to av disse rollene er tydelige i denne oppgaven, noe jeg vil komme tilbake til i kapittel 5.

3.3 Forståelser av kjønn som performativt

I 1990 utga filosof og kjønnsteoretiker Judith Butler boken *Gender Trouble*, som gjorde henne til en mye omtalt kjønnsteoretiker (Jegerstedt, 2008, s. 74). Som et alternativ til teoriene om kjønn som noe sosialt og/eller biologisk, presenterte Butler en teori om performativt kjønn - hvor kjønn er noe man verken *er* eller *har*, men noe man *gjør* (Jegerstedt, 2008, s. 74). Butlers teori tilbød da et alternativ til tradisjonell feminismes tanke om menn og kvinner som motsetninger av hverandre (Jegerstedt, 2008, s. 74). Mens den tradisjonelle feminismen kunne kritiseres for å være med på å reproducere det heteronormative regimet, motvirket Butler dette ved å inkludere «andre former for kjønnsidentitet og seksuell identitet, for eksempel homoseksualitet, og alternative former for seksuell praksis, for eksempel drag og transvestittisme» (Jegerstedt, 2008, s. 74). Med performativt kjønn mener Butler at «kjønn skapes gjennom måten vi fremtrer og uttrykker oss på» (Bondevik & Rustad, 2006, s. 57). Diane Richardson skriver om performativt kjønn at det blir kontinuerlig produsert gjennom daglig praksis og sosial interaksjon - hvor vi hele tiden *blir kjønn* gjennom de performative handlingene som på ulike måter definerer oss som kvinner eller menn (Richardson, 2015, s. 12). Butler sammenlignet det performative med hvordan dragqueens ses som «ekte» menn i en kvinnenrolle - og at vi alle til enhver tid spiller slike roller når vi *gjør* kjønn (Richardson, 2015, s. 11). Dette dekonstruerer skillet mellom sosialt og biologisk kjønn. En persons identitet kan virke lik hele tiden, kun fordi vi kontinuerlig gjentar det samme mønsteret som gjør at vi kan oppfattes som «den samme» (Richardson, 2015, s. 12). Hege Dypedokk Johnsen forklarer i essayet «Hva er kjønn?» publisert i *Filosofisk Supplement* (2009) hvordan Butler i likhet med Michel Foucault og Thomas Laqueur sier at det ikke finnes et originalt kjønn «eller en seksualitet som er Den naturlige», men at «kjønnsforståelsen ikke kan spores tilbake til påståtte naturlige kjønnsforskjeller, at det ikke finnes noen ren sannhet om kjønn og seksualitet. Det betyr ikke at kjønn og seksualitet ikke finnes; vi ser kjønn og seksualitet iscenesatt overalt» (Johnsen, 2009, s. 30). Dersom man åpner opp for at det biologiske kjønn og todelingen mannlig/kvinnelig er en konstruksjon, og dermed egentlig ikke eksisterer, vil dette samtidig bety at det ikke eksisterer avvik fra disse kategoriene (Jegerstedt, 2008, s. 79-80). Ved å inkludere

andre former for kjønnsidentitet og seksuell identitet og dermed motvirke det heteronormative, åpnet Butler med sine teorier mange dører for mennesker som ikke passer inn i tokjønnsmodellen. Butler har hatt sterk innflytelse på utviklingen av skeiv teori (Bondevik og Rustad, 2006, s. 56). Jegerstedt skriver at Butlers politiske prosjekt består «i å åpne for nye betydninger, å utvide grensene for det kulturelt forståelige og slik bane veien for at alternative identiteter kan finne (et annet) uttrykk» (Jegerstedt, 2008, s. 84).

4 «Nå skal vi fortelle dem hva de skal gjøre»

4.1 Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Norske barnehager har flere styringsdokumenter som skal fungere som utgangspunkt for deres pedagogiske arbeid. Det er per i dag Utdanningsdirektoratet som utgir «Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver», som revideres med noen års mellomrom for at barnehagen til enhver tid skal være oppdatert og representere samfunnet for øvrig. Rammeplanen er første introduksjon til pensum i barnehagelærerutdanningen. Den brukes som grunnlag for alle fag gjennom barnehagelærerstudiet, og skal fungere som et utgangspunkt for å sikre kvalitet i barnehagens arbeid. Den kan på mange måter sammenlignes med læreplanene i skolen.

Da mine eldste informanter var ferdig utdannet på 1970- og 1980-tallet var det fremdeles mange år til den første rammeplanen ble utarbeidet og utgitt i 1996. Men også før rammeplanens tid kunne man lese om barnehagens rolle i arbeidet med likestilling og kjønn, her vist i et utdrag fra *Målrettet arbeid i barnehagen - en håndbok*:

I forhold til arbeidet for likestilling og kvinners rett å delta i arbeidslivet, har barnehagen også en viktig oppgave. Det å bruke sine evner og interesser i yrke og samfunnsliv er ledd i likestillingspolitikken, og barnehagen kan være en forutsetning for at kvinner kan få utdanning og følge opp en yrkeskarriere på likt grunnlag med menn. Barnehagen har imidlertid også en oppgave som støtte til småbarnsfamilien om moren velger å arbeide hjemme. (Familie- og forbrukerdepartementet, 1982, s. 14-15)

I dette utdraget er det den likestilte familien som trekkes frem, samt hvilken rolle barnehagen spiller for kvinners muligheter i arbeidslivet. Også temaet barn og kjønn tas opp i håndboka:

(...) De voksne i barnehagen må være klar over sin betydning i denne sammenhengen. De må på en klar og tydelig måte vise at hvert barn blir akseptert og hjelpe barna til å akseptere hverandre. Det er et viktig mål for barnehagen å arbeide mot at hvert barn opplever trygge og aksepterende forhold til mennesker rundt seg av forskjellig alder og kjønn. (Familie- og forbrukerdepartementet, 1982, s. 23)

Videre kan man lese:

Kjønnsfordelingen i gruppen er en viktig faktor i planleggingen. Blandede grupper må til for at barna skal få varierte erfaringer med å omgås personer av forskjellig kjønn og bli trygge i samspill både med gutter og jenter. Arbeidsoppgavene må fordeles slik at det motvirker stereotype kjønnsrollemønstre. En må følge med i barnas bruk av materiale og lekemønstre slik at disse ikke virker atskillende

mellom gutter og jenter, og slik at det ikke knyttes negative vurderinger til spesielle jente- og gutteleker. (Familie- og forbrukerdepartementet, 1982, s. 59)

Barnehagen har ikke lenger den samme rollen for familien som den hadde i 1982. Mye har skjedd i familie- og arbeidsliv siden den gang - endringer som har hatt påvirkning på barnehagens arbeid. De to siste utdragene fra boka omhandler aksept for «forskjellig kjønn», å verdsette mangfold og å motvirke stereotypiske kjønnsrollemønstre. Begreper som «jente- og gutteleker» viser at mye har skjedd også på dette feltet i løpet av informantenes yrkesaktive liv.

I rammeplanen står det om kjønn under «barnehagens verdigrunnlag». Ved siste revidering fra 2011 til 2017 ble det gjort en vesentlig endring i verdigrunnlaget:

2011:

Barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og medansvar og representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og retten til å være forskjellige. Menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet og toleranse er sentrale samfunnsverdier som skal legges til grunn for omsorg, oppdragelse, lek og læring i barnehagen. Likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk. Barnehagen skal oppdra barn til å møte og skape et likestilt samfunn. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling mellom de to kjønn. Gutter og jenter skal ha like muligheter til å bli sett og hørt og oppmuntres til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger til og samfunnets forventninger til gutter og jenter. (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 10)

2017:

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling. (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 10)

Som Nina Rossholt skriver i *Kjønnsdiskurser i barnehagen* (2009) er likestilling et område barnehagen er pålagt å arbeide med, men et begrep som tillegges ulik betydning (Rossholt, 2009, s. 19-20). Endringer ved revidering av rammeplanen fører til at de ansatte i barnehagen må forholde seg til nye begreper i sitt arbeid, og i refleksjon rundt, egne holdninger og verdier. Begrepene «kjønnsuttrykk» og «kjønnsidentitet» har erstattet «de to kjønn» og «gutter og jenter». Den reviderte rammeplanen fra 2017 kan med disse begrepene legge opp til en kjønnssensitiv pedagogikk dersom begrepene tillegges rett betydning. Høgskolelektor Leif Askland har i boka *Større rom for jenter og gutter* skrevet om barnehagelærerens arbeid:

Skal en kunne utvikle en kjønns sensitiv pedagogikk, er det helt nødvendig at en har en grunnleggende forståelse av hvordan en selv forholder seg til mer teoretiske spørsmål som gjelder kjønn og likestilling (...) Dette arbeidet er alle barnehager forpliktet til gjennom Rammeplan for barnehagens innhold og arbeidsmåter og må kunne sette ord på og dokumentere. (Askland, 2015, s. 65)

Jurist Helga Aune trekker linjer mellom jus og pedagogikk i artikkelen *Likestilling - et brudd med stereotypiene* publisert i Utdanningsforskning.no. Aune viser i likhet med Askland til diskrimineringsloven og den rettslige forpliktelsen pedagoger har når det kommer til likestillingsarbeidet (Aune, 2014). Skole- og barnehageansatte har et ansvar når det kommer til å bryte med stereotypiene for å sikre at barn behandles likt uavhengig av kjønn, og at det derfor skapes like muligheter for utdanningsløpet videre. Selv om rammeplanen oppdateres i takt med samfunnet kan dens innhold forstås ulikt av barnehagelærerne, og føre til ulik praksis i barnehagene. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for barnehagelærernes forståelse av verdigrunnet i rammeplanen, ved å vise til hva de fremhever som viktigst i sitt arbeid, samt hvordan de forstår begreper om kjønn i verdigrunnet.

4.2 Informantenes behov for å verne barndommen

Når mine intervjuer dreier inn på styringsdokumentene forteller informantene om et press og en redsel for at kartlegging og dokumentasjon skal gå på bekostning av barndommen og lekens verdi. Lav bemanning er en frustrasjon flere kommer inn på, noe som påvirker mye av den ideologien de egentlig har for barnehagehverdagen. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver er vedtatt i Stortinget, og er således politisk, noe informantene kommer inn på flere steder. Når mitt intervju med Per dreier seg inn på styringsdokumentene han som barnehagelærer må forholde seg til, sier han følgende:

(...) Det er jo ganske mye debatt rundt fag i barnehagen da rammeplanen ble endret til å få fagområdene. Skal vi være skole nå eller ikke? Jeg tenker at det er jo bra at samfunnet engasjerer seg i hva barnehagen skal være. Det er en aksept av at vi er en viktig faktor og i utdanningsløpet også. Så det må vi tåle vi som jobber i barnehage og, at andre har interesse av hva vi holder på med og ikke. Samtidig som det kan være utfordrende fordi vi vil jo veldig gjerne ha definisjonsmakta selv også, vi som jobber i barnehage, finne ut hva vi skal jobbe med. Så det er en sånn... ja... spenningsfelt der da. Mellom å forholde seg til de kravene og forventningene samfunnet rundt oss, opp i mot det vi kjenner er rett, for å si det sånn, med bakgrunn i egne erfaringer og utdanning. Men en må tørre å stå i debatten, det vi kanskje ikke er gode nok på, er å si hva vi tenker og mener. Og hva vi har opplevd og erfart som lurt. Og også fortelle de gode historiene. Så egentlig er det bra at samfunnet rundt oss stiller krav til oss. Den siste rammeplanen er jo veldig på dette med hva vi skal innfri, vi jobber jo med implementeringen av den nå, så... Hvis en leser den veldig bokstavelig så står det jo veldig mye skal nå, der det før... var større tolkningsrom, kanskje.

- Per

Per forteller med iver og engasjement om sine tanker rundt dette temaet. Han forteller om en takknemlighet for at yrket blir tatt på alvor, samtidig som han viser uttrykk for at de som faktisk jobber i barnehagen ikke blir tatt på alvor i like stor grad. Det ligger en frustrasjon i bunn, for at definisjonsmakten ikke ligger hos barnehagelærerne, men likevel stiller krav til hvordan de skal utøve sin yrkesrolle. Han sier samtidig at det er positivt at det gjennom styringsdokumentene stilles krav til barnehagelærere, men at de bør bli tydeligere når det kommer til den kunnskapen og erfaringen de har ervervet seg gjennom yrkesrollen. Per forteller videre:

(...) Dette med samfunnsmandatet er jeg veldig opptatt av. Det henger jo veldig sammen med likestillingsspørsmålet ditt, ikke sant... Jeg tenker at det er viktig at vi som jobber i barnehage er opptatt av barnehagens plass i samfunnet. Både fordi at vi skal være med og legge premisser for hvordan opplevelser og erfaringer ungene har med seg som igjen vil prege samfunnet senere, men samtidig er det sånn at vi må forholde oss til hvordan samfunnet rundt oss er, noen ganger må vi kanskje være en motvekt, andre ganger må vi passe på å... ja... Endre oss i takt med hvordan samfunnet har endret seg.

- Per

Informanten ytrer et ønske om en større påvirkning på dokumentenes innhold, ettersom barnehagelærerne jobber for barns beste og har erfaring og kompetanse om hva barn trenger. Han er inne på at dette vil prege samfunnet senere - hvordan barnehagen kan fungere som en grunnmur i samfunnet. Barn er morgendagens arbeidsgivere og arbeidstakere i alle yrker - hvilken grunnmur er barndommen deres bygget på? Hvem bør stå bak styringsdokumentene barnehagen skal jobbe ut ifra, og hva trekkes frem som viktig av informantene? Per er inne på rollen barnehagen har som motvekt til samfunnet for øvrig, og hvordan barnehagen har et ansvar for å holde seg oppdatert på endringer i samfunnet. Han forteller:

Det er klart at da [for 30 år siden] hadde barnehagen en helt annen funksjon i nærmiljøet enn det barnehagen har her nå da, hvor så godt som alle er her full dag, fem dager i uka. Foreldrene jobber begge to. Kanskje er det flere som ikke har besteforeldre i nærheten, eller andre familienettverk, sånn at barnehagen er en mye viktigere instans kan du si, i barnas oppvekst. Kanskje også for foreldrene. At barnehagen blir noe annet enn det barnehagen var for tredve år siden, for foreldrene. Så i hvert fall for enkelte tenker jeg at de trenger oss til å sparre med, tenke litt høyt sammen med og... sånn at det er jeg litt opptatt av, at vi skal ønske å være i endring og utvikle oss selv.

- Per

Per forteller her om hvordan barnehagen har endret seg på den tiden han har vært yrkesaktiv. At det stilles andre krav til yrkesrollen i dag enn da han var ferdig utdannet. Dette kan man se på endringene i styringsdokumenter som rammeplanen, men også ved å se på hvordan samfunnet for øvrig har utviklet seg de siste tredve årene. Per er inne på rollen barnehagen har, ikke bare for barna, men for deres nettverk. At barnehagen i dag er en stor del av oppveksten og livet til barna, som har de barnehageansatte som sekundære omsorgspersoner, samtidig som barnehagelæreren får en rolle som samtalepartner og veileder for foresatte. Barnehagen er en viktig arena for den sekundære sosialiseringen i samfunnet, som Solbrække og Aarseth skrev om i

forbindelse med sosialisering av kjønn. At barnehagens oppgaver kan bli flere og forandre seg, krever som Per sier «et ønske om å være i endring» og å utvikle seg selv.

Kristin Rydjord Tholin skriver i «Yrkesetikk for førskolelærere» om viktigheten av å «dekonstruere begreper i fellesskap» for å oppnå lik forståelse og praksis når man arbeider med verdigrunnlaget (Tholin, 2008, s. 41). Tholin beskriver rammeplanen som et grunnlag og et fundament for barnehagelærerens arbeid, hvor de uttrykkene og begrepene rammeplanen består av har liten eller ingen betydning dersom de ikke dekonstrueres, forstås og brukes bevisst (Tholin, 2008, s. 41).

4.3 Andre ting er viktigere

I intervjuene stiller jeg spørsmål som omhandler barnehagens reviderte rammeplan, noe samtlige av informantenes barnehager jobber med å implementere. Barnehagens verdigrunnlag, deriblant fokus på og refleksjoner rundt kjønnsuttrykk og -identitet, har ikke vært tema i noen møter eller planer, ifølge informantene. «Det er egentlig fagområdene som har pekt seg ut mest» sier Jonas om hva han har erfart i arbeidet med rammeplanen. Når jeg spør ham om hvorfor svarer han:

De oppmuntrer vel en del til prosjekter og sånn, da. Du kan gjøre så mye med det, på en måte. Med ting som dukker opp. Men selvfølgelig, det er jo viktigere ting enn fagområdene. Det er vanskelig å trekke ut noe.

- Jonas

Det er et fokus på de fagområdene i rammeplanen som omhandler fag barna skal ha når de begynner på skolen, noe informantene viser skepsis til bakgrunnen for. «Det er fint med kunnskap, men hva er viktigst? Å skåre kjempehøyt på PISA eller faktisk ha et liv hvor du er lykkelig?» er et spørsmål informant Linnea stiller seg. Flere nevner politikernes påvirkning på barnehagens planer og krav til dokumentasjon. Dette viser et utdrag fra mitt intervju med Linnea:

(...) så føler jeg også litt, når det blir så konkret hva vi skal, så føler jeg heller ikke at politikerne stoler på oss som er utdannet til å jobbe med ungene. De er liksom... nå skal vi fortelle dem hva de skal gjøre!

- Linnea

Det som måles og stilles krav til, prioriteres. Linnea sier at det er «fint med kunnskap», men at det er viktigere å være lykkelig. Informanten viser skepsis til at fagområdene prioriteres, og sitatet kan tyde på at verdigrunnlaget ikke er en del av den kunnskapen hun tenker på. Stian forteller:

(...) det blir en fokusdreining fra, ja, jeg kjenner mange lærere liksom, men der er det læreplan og læringsmål og sånne ting, og jeg synes det nærmer seg læringsmål da. Som drar fokuset bort fra leken og fra det å bare være. Barndom. (...) En dreining i den retningen, i alle fall. Jeg blir veldig på vakt med en gang jeg kjenner at det jeg kaller for barndom, da, er satt under trykk. Da er det raskt min rolle å... Jeg har studert med den første rammeplanen fra 96. Da tenker jeg raskt

min rolle som, i barnehage, blir å være en guard for barndom og oppvekst og det å være barn og bare være...

- Stian

Det er tydelig når informantene kommer inn på dette temaet at det er følsomt og engasjerer. Flere informanter er inne på ord som «skal» og «krav» som en endring etter revidering av rammeplanen. Linnea synes at den reviderte versjonen i stor grad er lik den forrige, «bare litt forkortet og mer konkret. Så det er liksom ikke så mye nytt som står lenger, bare at det har blitt til krav». Hun forteller videre:

(...) kanskje... med tanke på rammeplanen og sånt, at vi burde laget mer om at vi skal bli kjent med ulikhetene og sånne ting, for det er jo en del av livet vårt, da. Jeg tenker... Hvis de hadde skrevet mer konkret om skal snakkes om ditt og datt, hvis alle barnehagene i hele Norge hadde gjort det, tenk deg når de begynner på skolen, så er det ikke utfordringer lenger, tror jeg da. Da hadde alle vært igjennom det.

- Linnea

I denne forbindelse siterer Trine Jonassen professor i pedagogikk Solveig Østrem's kritikk av hvordan rammeplanen brukes. I nettavisen barnehage.no siteres Østrem:

(...) Én ting er hva rammeplanen er. Det er et styringsdokument som gir barnehagen visse rammer. Men kanskje enda viktigere er hva rammeplanen ikke er (...) Den er ikke bibelen, selv om ansatte i barnehagen ofte behandler den som det. Den er heller ikke det viktigste i verden, ei heller en lærebok i pedagogikk (Jonassen, 2017).

Som Per uttalte om styringsdokumenter, må rammeplanen leses «veldig bokstavelig» dersom man skal forholde seg til at barnehagelæreren *skal*, heller enn at de *bør* eller *kan*. Kanskje har hans lange erfaring ført til at han leser rammeplanen med et mer kritisk blikk, og at han ikke ser på styringsdokumentene som en «bibel», slik Østrem beskriver. Utdragene fra informantene viser en enighet i at rammeplanen går i feil retning ved å legge føringer for hva og hvordan barnehagelærerne skal jobbe. Samtidig sier Jonas at «det er jo viktigere ting enn fagområdene», og Linnea etterlyser et *skal* når det gjelder arbeidet med verdigrunnlaget. Ved første øyekast kan man få inntrykk av at informantene er imot en formulering hvor barnehagelærere *skal* noe som helst som er bestemt fra politisk hold. Det fortelles heller om en uenighet i *hva* det legges føringer for, og hvor ordet *skal* bør plasseres.

Jonas forteller at fagområdene åpner opp for muligheten til å starte prosjekter og aktiviteter, som en motsetning til verdigrunnlaget. Kanskje viser han her at det er både ønske og behov for prosjekter, kurs og annen kompetanseheving på feltet. Mens rammeplanen revideres med få års mellomrom er ikke det tilfelle når det gjelder temahefter for barnehagen. Kunnskapsdepartementet utga *Temahefte om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehagen* i 2006. To av informantene etterlyser temahefter med kjønn som tema. Er det mangelen på revidering som gjør at informantene ikke inkluderer temaheftet i sine svar, eller handler dette også om at de nevnte fagområdene som prioriteres over verdigrunnlaget?

4.4 Oppsummering

Dette kapittelet startet med en redegjørelse av rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, samt likestilling og kjønn i tidligere styringsdokumenter for barnehagen. Der kom det frem hvilke begreper og hvilken rettslig forpliktelse barnehagelærere har å forholde seg til i dag. Videre forteller barnehagelærerne om en skepsis når det kommer til politiske prioriteringer som angår barnehagen. De ytrer ulike tanker om rammeplanens innhold og betydning, samt i hvilken grad den skal ses som avgjørende for deres arbeid. Samtlige informanter ytrer frustrasjon og bekymring for at barndommen og leken skal lide under krav om en resultatorientert tilnærming til barnehagens fagområder. Per og Stian har begge vært yrkesaktive barnehagelærere i flere tiår. De forteller om viktigheten av at barnehagen blir anerkjent og stilt krav til av samfunnet, samtidig som de ønsker å kunne påvirke dokumentenes innhold.

Linnea og Jonas forteller om hvordan rammeplanen både begrenser og gir muligheter i deres hverdag, når det presiseres at barnehagen *skal* heller enn *bør*. Jonas ser positivt på det at fagområdene i stor grad prioriteres når hans arbeidsplass jobber med implementering av ny rammeplan. Han ser muligheter ettersom rammeplanens fagområder oppmuntrer til prosjekter han kan gjennomføre i barnehagen. Linnea ytrer skepsis til at fagområdene ser ut til å prioriteres av barnehagene, og synes at det heller burde vært et krav om å prioritere verdigrunnlaget. Østrem uttalte at enkelte barnehagelærere forholder seg til rammeplanen som en «bibel», noe som ser ut til å stemme i større grad for de yngre informantene enn for de eldre. De eldre barnehagelærerne forteller om å være på vakt når barndommen er satt under trykk, å være en «guard» for barndom og oppvekst og å «tørre å stå i debatten». De yngre eller ferskere barnehagelærerne ser ut til å ønske en endring fra politisk hold, men forholder seg til styringsdokumentene som de er, til tross for at de er uenige. Per presiserer at rammeplanen må leses «veldig bokstavelig» dersom man skal forholde seg til at barnehagelæreren *skal* heller enn *bør*. Kanskje oppleves rammeplanen som viktigere å følge når man har hatt den som del av pensum på barnehagelærerstudiet, enn det den oppleves når den blir del av styringsdokumentene etter mange års yrkeserfaring.

Det er påfallende at kjønn ikke er et tema når barnehagelærerne snakker om styringsdokumenter, heller ikke i forbindelse med barnehagens verdigrunnlag. Per nevner likestilling når han snakker om barnehagens samfunnsmandat, ellers er det tydelig at arbeidet med kjønn og likestilling ikke er det som ligger lengst frem i pannebrasken når barnehagelærerne snakker om styringsdokumenter.

5 «Jeg har selvfølgelig omsorg også»

I dette kapitlet retter jeg oppmerksomheten mot de ansattes kjønn. Materialet i kapitlet viser et brennende engasjement knyttet til temaet. Et viktig funn er forskjellene de peker på og utfordringer de trekker frem, samtidig som det hersker en enighet om at et mangfold blant rollemodeller er viktig. Av de tema materialet er delt inn i har dette vist seg som det mest sårbare og personlige, da informantene snakker om egne erfaringer, verdier og holdninger. Det er tydelig at informantene ønsker å vise at de verdsetter mangfoldet i barnehagen, men at det er noen rådende forestillinger om betydningen av kjønn i personalsammensetningen og i utøvelse av yrkesrollen. Informantene trekker også inn fortellinger om tillit, foreldresamarbeid, likhet og ulikhet, samt ulike forståelser av kjønn. Den tidligere forskningen på barnehageansattes kjønn viser at temaet menn i barnehagen i stor grad pekte seg ut, noe mitt materiale også viser. I dette kapitlet skal jeg se på hvilke forståelser av kjønn som kommer til uttrykk når informantene snakker om betydningen av barnehageansattes kjønn i deres yrkesutøvelse.

5.1 Utfordringer barnehagelærerne opplever relatert til eget kjønn

De mannlige informantene kommer raskt inn på utfordringer de har møtt fordi de er menn i barnehagen. De forteller samtidig om utfordringer de har erfart på vegne av andre menn i yrket. Når disse informantene tenker kjønn i barnehagen, tenker de altså på *menn i barnehagen*, fordi kjønn i denne sammenhengen ser ut til å bety en forskjell. Særlig omsorg nevnes som en viktig faktor; og det at den mannlige barnehagelæreren føler at han må jobbe litt ekstra for å få tillit som omsorgsperson. Tre av fire mannlige informanter er inne på kjente overgrepssaker i barnehagen som årsak til skepsisen de selv møter, men også som grunn til at de føler på en redsel for å bli misforstått, feiltolket eller uønsket som omsorgsperson. De forteller om en vond følelse hver gang en slik sak kommer frem i media, og at dette tidvis har vært merkbart i barnehagen, spesielt i møte med nye familier som ikke er godt kjent med barnehage fra før. I artikkelen *Gender balance in the ECEC work force* viser forfatterne til undersøkelser hvor det kommer frem at menn ønskes velkommen inn i barnehageyrket både av kvinnelige ansatte og foreldre, men at det til tross for dette eksisterer en generell mistro og skepsis, samt negative antakelser, mot menn som jobber med små barn (Peeters, Rohrmann & Emilsen, 2015, s. 304). Samtlige av de mannlige informantene forteller at de har opplevd mistillit når det kommer til deres omsorgsevne. Markus forteller:

(...) Det jeg har opplevd tidligere er at når det begynner nye barn i barnehagen så kan foreldrene være litt skeptiske til at jeg som mann tar imot dem i starten. Men i alle tilfeller har de snudd litt på flisa etter å ha blitt kjent med meg og sett at ungene har det helt fint sammen med meg. Men det er en del foreldre som i de første årene jeg jobbet kanskje var litt forutinntatt i forhold til mannfolk som jobber i barnehagen, da. At de kanskje selv var litt skeptisk til det i forhold til den omsorgsbiten... tenker jeg. «Kan han gi dattera mi eller sønnen min den omsorgen

hen trenger». Men nå de har blitt kjent med meg og sånne ting har det i alle tilfeller på en måte ordnet seg. Det har jeg jo opplevd.

- Markus

Dette utdraget fra intervjuet med Markus handler først og fremst om bli sett som sitt kjønn. Han forteller at foreldrene har hatt et behov for å selv få erfare at en mann mestrer omsorgsrollen i barnehagelæreryrket, og at det ikke nødvendigvis eksisterer en generell tillit til barnehagelærere som yrkesgruppe, men at kjønn også er en faktor som er relevant i denne vurderingen. Utfordringer når det gjelder tillit fra foreldre kommer også Per med eksempler på:

(...) da tenker jeg litt på dette med tilliten som vi er avhengig av å ha. Fra foreldre. Det har jeg opplevd at, det var kanskje ikke først og fremst knyttet til meg, men det var en annen mann som jobbet på en småbarnsavdeling der jeg jobbet. Og der hadde vi et foreldrepar og spesielt mor, da... Vi fikk høre først at jenta var skeptisk til menn, der det seig innover meg en erkjennelse kan du si, om at det var faktisk mor som var skeptisk til menn. Og det var jo en gang resten av gruppa var på tur og den mannlige ansatte som jeg jobbet sammen med var igjen. Nå husker jeg ikke om det var noen unger som var igjen, det tror jeg det var, men i alle fall så kom de litt sent den dagen der. Han var kanskje igjen for å ordne på kjøkkenet mens vi var på tur, det husker jeg ikke. Men så hadde mora valgt å være der til vi kom tilbake. Og det var litt sånn... uttrykk for mistillit, da, eller skepsis. Og det er ganske tøft å kjenne på, er det. Så heldigvis var han trygg på seg selv, og jeg er trygg på meg selv, så alle sammen kunne backe opp hverandre, da. For det er ganske tøft å kjenne på at foreldre kan ha en sånn mistillit til deg at de faktisk velger å være der til det kommer noen andre tilbake. - Per

Videre forteller Per om en opplevelse han selv har hatt:

Jeg jobbet på en småbarnsavdeling en annen plass, og der var det ei mor som var veldig skeptisk og spent til hvordan oppstarten i barnehagen skulle bli, for at... Jenta deres var så skeptisk da (...) og når jeg skulle være primærkontakten, nei deet... Kom nok ikke til å bli så lett det her, nei! Og så viste det seg at det var jo meg hun kom til. Og det var helt greit å liksom si ha det og... (...) Jeg tror ikke at ungen har hatt så kjønntypiske forventninger til meg, for at jeg har... Prøvd å være ganske, hva skal jeg si, variert selv. Men jeg har nok til dels vært med på dette med fysiske, aktive leker og turer i skogen og alt mulig sånt. Det har jeg syntes har vært helt supert selv og. Å ha dem med på. Men jeg tror at de, ja, at alle på en måte kunne komme til meg. - Per

I disse utdragene kommer Per med to eksempler på mistillit grunnet de ansattes kjønn. Når Per i det siste eksempelet forteller om den omsorgen han viste jenta under oppstarten hennes i barnehagen, som til tross for det mor fortalte kom til ham, forteller han samtidig at han har prøvd å være *variert*. Han forteller om en utøvende omsorg, men at han samtidig har oppfylt forventninger som stilles til ham som mann - som fysisk aktiv, på tur i skogen. Variasjonen han forteller om, handler om å kunne vise omsorg, samtidig som man når opp til de forventningene som jo stilles til ham som mann i barnehage, hvor han forventes å være en fysisk og aktiv ressurs. Per forteller at han ikke

tror at barnet hadde så kjønnsstypiske forventninger til ham ettersom han jo har vært variert selv - men tenker barnet at den aktive, fysiske rollen tilhører en mannlig ansatt og ikke en kvinnelig? Informantenes fortellinger om opplevelser av mistillit handler utelukkende om voksne - enten foreldre eller andre ansatte - og deres tanker om hva en mannlig ansatt mestrer og kan tilby. Stian forteller om å bli møtt med skepsis fra andre ansatte:

(...) skepsis fra en del kvinnelige ansatte på nye mannlige ansatte... Og uten kanskje, nå kan jeg si det som mann uten å få motbør på det akkurat nå, men skepsis spesielt på omsorgsbiten. Vi spøker, noen ganger alt etter hvilke barn og hvilket personale det er som er på jobb, at vi kan være tre menn på tur sammen og ingen damer, da spøker vi oss i mellom på at «oi, hvordan er det med omsorgen her nå?». Hehehe. Så jeg har hørt kommentarer fra tidligere der en avdeling med bare menn, det var enkelte som syntes det var så som så da, med omsorgen. Det er gøy å diskutere det, da.

- Stian

Stian har erfart lignende opplevelser som Markus og Per, men forteller samtidig om det miljøet dette har ført til blant de mannlige kollegaene. At de spøker med temaet når de er alene, og at de da bruker nettopp argumentet omsorg og menn. Kanskje som en slags overlevelsesstrategi basert på en frykt for at dette for alltid vil være tilfelle for en mannlig barnehagelærer - kanskje som et uttrykk for at de er trygge nok i egen rolle til å kunne spøke med at dette faktisk er noens innstilling til menn i barnehagen også i dag. De mannlige informantene viser gjennom mine intervju at de gjennom både studie og yrkesliv har følt på et samhold i det å være mann i barnehagesektoren. Til tross for at deres kolleger består av mennesker med ulik bakgrunn, utdanning, holdninger og verdier ser de ut til å trekkes mot de av kollegene som er mannlige, nettopp fordi de har sitt kjønn felles og dermed en status som minoritet. Selv om de mannlige pedagogene blir en minoritet i forhold til de kvinnelige, identifiserer de seg mer med de mannlige assistentene på arbeidsplassen enn med de kvinnelige pedagogene. De går altså bort fra det faktum at den kvinnelige kollegaen har samme utdanning og ansvarsområde/stilling, og fokuserer heller på likheten mellom seg og en mannlig assistent med annen utdanning og ansvarsområde/stilling. Funnene i mitt materiale tyder på at dette skapes av usynlige grenser, ettersom jeg ikke har fått svar på hvorfor de tror det er sånn. De mannlige ansattes samhold og identifisering med hverandre fører kanskje til at de kvinnelige pedagogene blir majoriteten, ettersom det blir en «vi og dem-holdning» i et i utgangspunktet kvinnedominert yrke. Kanskje er det også en del av dette at interne spøker handler om erfaringer basert på kjønn - slik at rollen som minoritet forsterkes og kjønnsrollene på denne måten reproduseres.

5.2 Er det forskjell på kvinner og menn i deres yrkesutøvelse?

Som forklaring på hvorfor menn møter skepsis nettopp fordi de er menn, har Linnea en biologisk teori når hun forteller om et barn som kun vil være med kvinnelige ansatte:

Jeg vet ikke om det er at de [menn] har mørkere stemme, om de har annen kroppsbygning, jeg vet ikke hva det er som skal til, men hun bare nekter å være med den mannen. I dag var vi på tur og vi hadde en vikar som var mann på

avdelinga vår. Hun nekta å slippe hånda mi, liksom, gjennom hele turen.
- Linnea

Omsorgsrollen er ikke avhengig av kroppsbygning og stemmeleie, men barnet det her er snakk om kan ha erfart at det er kvinner som i størst grad har tatt vare på det så langt i livet. Det er ikke sikkert at det har fått erfare å motta omsorg fra ulike typer mennesker, og det kan hende at det faktisk ligger noe i dette barnets frykt for menn - om så av andre årsaker enn menns fysikk. Likevel tolkes dette på en måte av de voksne rundt barna som kan ha betydning for hvordan utfordringen leses og tas tak i. Anses det som et problem med den mannlige vikaren det her er snakk om, og hans evne til å fremstå som en omsorgsgiver, eller anses det som en utfordring barnehagen må ta tak i når det gjelder å vise mangfold og ulike menneskers egenskaper? Linnea går ut fra at problemet handler om vikarens kjønn - men kan det like gjerne være en frykt for å være med en vikar som barnet ikke kjenner så godt? Ville Linnea tenkt at kjønn var relevant dersom dette barnet var redd for en kvinnelig vikar?

Informantene deler erfaringer om at menn er både mer og mindre populære nettopp fordi de er menn - så det er en enighet om at det eksisterer en forskjell, selv om det varierer om forskjellene fører til positive eller negative erfaringer for både ansatte og barn. Turid mener at forskjellen på mannlige og kvinnelige ansatte handler om at menn har en annen *tilnærming*, og er mer fysiske og artige å være sammen med for både jenter og gutter i barnehagen. Hun sier:

De har også stor omsorg og store hjerter, og det tenker jeg, de har fang å sitte på. Og de er på en måte påskrudd også den omsorgsrollen de har som er vårt arbeid. De er kanskje litt mer populære til tider (...) vi har jo heldigvis menn på barnehagen, og det har vi hatt hele tiden.
- Turid

Man kan spørre seg om det er den nevnte *fysiske* og *artige* tilnærmingen som gjør menn til populære ansatte å leke med, og om menn derfor inntar den rollen for å bli akseptert på lettest mulig måte? Lønner det seg å heller ta frem sin aktive side, leke fysisk herjelek og dra på tur i skogen, enn å ta frem den omsorgsfulle siden som byr på et fang å sitte på og en stille lesestund? Er det enklere å få aksept dersom man lever opp til de stereotypiske forventningene? Når jeg kommer inn på temaet kjønn i mitt intervju med Gunnhild, kommer hun raskt inn på en følelse av urettferdighet i yrket:

Jeg har jobbet mye med dyktige menn i barnehagen, men så har jeg også jobbet med de som har fått jobben rett og slett fordi de er menn og fordi det ser fint ut på papiret at du har ansatt en mann i barnehagen. Som bare sitter der og klimprer på gitaren hele dagen liksom, og faktisk ikke gjør noe. Det er litt urettferdig det og.
- Gunnhild

Hun forteller at det er tydelig at barnehager ønsker flere menn inn i barnehagen allerede fra man begynner å søke jobb, og at hun har en opplevelse av at «i alle søknader står det at menn oppfordres til å søke». Hun sier videre at «da blir det ikke likestilt heller. Om det blir sånn at du er ansatt bare fordi du er mann og ikke fordi du er mest egnet til jobben». Hva gjør så en mannlige barnehagelærer egnet? Er det andre kriterier som

legges til grunn enn ved vurdering av en kvinnelig barnehagelærers egnethet til samme stilling? Kan det i så fall være et ønske om de samme egenskapene som Turid tidligere nevnte - «fysisk aktiv», «artig», en annen «tilnærming»? Som en motsetning til Gunnhild ytrer Linnea et ønske om flere menn i barnehagen:

Vi skulle jo hatt i hvert fall én på hver avdeling, for en verden er jo ikke bare damer. En verden er jo begge deler. (...) Og når du ser i alle barnehagene så er det flesteparten damer som jobber der. Det er et sånt kvinneyrke. Og vi trenger menn både for ungenes del og at det er sånn verden er, men også når det kommer til ledelse, for jeg tenker at... ikke for å si noe vondt, men det blir mye kakling med disse damene, altså. Vi burde hatt flere menn som også er ledere i barnehagen, og ikke bare damer, som kan si at vet du, vi gjør det bare sånn, og sånn blir det fordi at dette er best, vi kan ikke tenke på alle relasjonene. For det er det vi damer gjør, vi tenker på relasjoner til hverandre, og da blir vi litt redd for å ta andre valg, i forhold til strukturen på huset eller et eller annet. Og... jeg tror, hadde det vært flere menn så tror jeg vi hadde vunnet mer på det. Jeg vet ikke hvorfor, men jeg tror det handler... nå føler jeg at jeg setter litt i bås med menn da, men jeg føler at menn kan også være, det er jo testosteronet da sikkert, som gjør at de blir mer... ja.

- Linnea

Linnea forteller her om et ønske om flere menn i barnehagen for å «veie opp» for de kvinnelige egenskapene som råder i barnehagen. Hun nevner testosteron som en biologisk forklaring på hvorfor menn får ting gjort - i motsetning til kvinner som tenker for mye på relasjoner i ledelse. I løpet av mine intervju er det flere eksempler på at informantene anser biologi som årsak til forskjeller. Linnea har en teori om at forskjellene mellom kvinner og menn i tillegg til å handle om hormoner, også kan handle om stemmeleie eller annet tilhørende den fysiske kroppen. At det er biologiske forskjeller vi ikke kan noe for, som bare er der, og som kan være årsak til alle sider av vår væren. De funnene som kan si noe om informantenes kjønnsforståelser viser at de mest bastante ytringene er de med grunnlag i det biologiske kjønn - det presenteres med to streker under svaret. Linneas forståelser av kjønn som biologisk, påvirket av hormoner og fysiske faktorer er gode eksempler på hvordan ulike kjønnsforståelser lever parallelt med hverandre også i dag. Kanskje føles den biologiske forklaringen trygg å støtte seg på, ettersom man da ser kroppen som noe statisk, uforanderlig. Dersom man har en biologisk forklaring bak egne og andres handlinger og ferdigheter, er man da unnskyldt? Er en mannlig barnehagelærer unnskyldt dersom han ikke tenker på relasjoner, fordi det anses som en kvinnelig egenskap? Og er den kvinnelige barnehagelæreren unnskyldt for ikke å «få ting gjort» fordi det forventes at hun er opptatt med å tenke på relasjoner?

Linnea setter kvinner og menns egenskaper opp mot hverandre som et argument for kjønnsbalanse i personalet. Gunnhild er inne på ansettelse av menn fordi det ser fint ut på papiret, mens Linnea synes det burde jobbet én mann på hver avdeling, og ønsker flere menn inn i ledelsen i barnehagen. Frustrasjonen Gunnhild ytrer i denne sammenheng handler kanskje like mye om egne kvalifikasjoner, og en følelse av å ha blitt ansett som mindre verdt i rollen som kvinnelig søker. Statistikken viser at konkurransen jo er større for kvinner, da tall fra Utdanningsdirektoratet pr. 15.12.19 viser at kun 9,3% av landets pedagogiske ledere er menn (Utdanningsdirektoratet, 2019). Det er altså et flertall kvinner i norske barnehager, og lenge har det vært snakk om viktigheten av å få inn flere menn for at barnehagen skal være mangfoldig og gi barn

ulike rollemodeller. Informantenes fortellinger viser at menn veier opp for det å jobbe i et kvinnedominert yrke ved å samtidig leve opp til forventninger knyttet til det å være mann, og at kvinner veier opp for stereotypiske «maskuline» egenskaper ved å understreke at de også viser omsorg. Kan dette si oss noe om hvordan menn rekrutteres til barnehagen? Eller hvilke maskuline egenskaper man forsøker å rekruttere? I Temahefte om menn i barnehagen (2006) står følgende:

En barnehage som beskriver innholdet ut i fra konkrete arbeidsoppgaver og aktiviteter som film, musikk, IKT, sport og friluftsliv, vil gjøre mange menn tryggere på sin kompetanse innen feltet. Menns relativt store inntog i naturbarnehagene er eksempel på dette. Her er 20 % av personalet menn og 70 % av styrerne menn (...) Mange av de mennene som utdanner seg til førskolelærere foretrekker å jobbe i naturbarnehager, et slags «maskulint smutthull» i yrket. (Temahefte for menn, 2006, s. 17-19)

En av mine mannlige informanter forteller at han var inne på temaet kjønn i barnehagen i større grad da han studerte, enn i sin jobb som barnehagelærer. Han begrunner dette med at han gikk en natur- og friluftslinje, og at «det var flest mannfolk som valgte det». Han sier videre at «i naturbarnehager for eksempel er det flere menn enn det er i vanlige barnehager». Dette utsagnet fra Jonas stemmer overens med utdraget fra temaheftet for menn om et «maskulint smutthull». Mitt materiale viser at det stereotypisk maskuline ser ut til å verdsettes og fremheves også i ordinære barnehager, så jeg stiller spørsmål ved behovet for maskuline smutthull. Informant Markus sier følgende om dette:

(...) Det er jo dette med om det er noe fysisk arbeid, så er det ofte vi guttene her som blir spurt om vi kan bære og sånne ting. Eller om noe skal skrus fast, det er veldig innarbeidet kjønnsrollemønster og... (...) det er fryktelig irriterende, for jeg er ikke handy i det hele tatt. Det er mange av damerne som er her som er mye mer handy enn det jeg er.

- Markus

Når Markus forteller at han gjentar «maskuline» handlinger og mønstre som forventes av ham i barnehagen, til tross for at han «ikke er handy i det hele tatt», er dette et godt eksempel på å gjøre kjønn - altså som noe performativt. Det kan tyde på et ønske om å defineres som mann med de egenskapene informantens omverden verdsetter. Markus gjør dermed kjønn ved å skru hyller opp på veggen og styre unna kjøkkenet som en bevisst handling grunnet kjønn og forventninger til ham som mannlige barnehagelærer. På denne måten er Markus samtidig med på å reprodusere de kjønnsrollemønstrene som allerede eksisterer i det gitte miljøet. På spørsmål om hvor han tror disse forventningene kommer fra, svarer Markus; «det er antakelig omgivelsene, da. En forventning om at en mann skal være en mann, på en måte». Den svenske kjønnsforskeren Kekke Stadin skriver i boka *Maktens män bär rött*:

Manligt genus handlar om våra föreställningar om vad det innebär att vara man. När det gäller mannens yttre ingår ideal rörande hans fysiska konstitution, men också frisyr, kläder, sätt att röra sig och liknande. Men det innefattar också vad som passar sig för en man att göra, hur han ska tala, uttrycka känslor och mycket mer. (Stadin, 2010, s. 18)

Det er de maskuline måtene å *oppføre* seg på som i størst grad anses som en ressurs ut fra barnehagelærernes fortellinger. Turid sier at de «heldigvis har hatt menn i barnehagen hele tiden», som en ytring av takknemlighet for det menn har å tilføre barnehagen, og at den ikke ville vært det samme med bare kvinnelige ansatte. Betyr dette at det er en utfordring for den kvinnelige barnehagelæreren å gå inn i roller som forventes av menn? Turid forteller:

(...) men husk på, jeg var ei guttejente da jeg vokste opp. Jeg vokste opp i ei tid hvor dukker var noe alle skulle ha. Skulle ha dukkevogn. Så jeg har også vært der. Men jeg var jo typen som skar av dukka mi foten fordi jeg lekte doktor med henne, skamklipte håret og alt det der, så jeg forsket jo kanskje mer på den der dukka. Jeg hadde jo omsorg selvfølgelig også.

- Turid

Turid presiserer her at hun hadde omsorg til tross for at hun var ei «gutt jente». Et spørsmål man kan stille seg er om en mann hadde følt et behov for å presisere at han skar av benet på dukka også, dersom han først ga uttrykk for å ha vist dukka omsorg? Turid krysset grensene for det som i hennes barndom ble definert som kvinnelig. Dette forsvares ved å presisere at hun samtidig innehar en omsorgsevne. Hun forsvarer handlingene sine med at hun var jo litt *gutt* i oppførselen, og at det er en forklaring på hvorfor hun som jente behandlet dukkene sine på den måten. Det er som om hun avslutter med *slapp av, jeg innehar den viktigste egenskapen til tross - jeg har jo omsorg også*. Dersom man viser stereotypisk maskulin atferd - enten som mann eller kvinne - ser det ut til å oppstå et behov for å forsvare seg, sikre at man fremdeles kan oppfattes som omsorgsfull og egnet til yrket. Dette viser en innarbeidet tankegang om at omsorgsrollen tilhører kvinner - enten det er informantene selv som tenker dette, eller at de innehar en bevissthet rundt at omverdenen gjør det, og dermed en redsel for å bli misforstått.

5.3 Oppsummering

Om kjønn har noe å si når barnehagelærere snakker om de ansatte var et spørsmål jeg stilte meg da jeg gikk i gang med intervjuer. Ville det være tydelig i mitt materiale at informantene besto av fire kvinner og fire menn? Hvilke funn ville jeg komme frem til som omhandlet deres kjønn, og hva tenkte de om andre barnehagelæreres kjønn og viktigheten av dette? Funnene viste seg å i stor grad handle om rollen som mannlig barnehagelærer. De mannlige barnehagelærerne forteller om egen rolle og hvilke sider ved seg selv de anser som verdifulle for andre. De regner de stereotypiske mannlige egenskapene som høyest verdsatt, men opplever selv at de er omsorgsfulle menn med et fang til alle. De forteller at de i mange tilfeller først og fremst blir møtt som menn, og dermed skepsis, spesielt fra nye familier i barnehagen. De forteller om en redsel for å bli misforstått og tatt for å være noe de ikke er - blant annet på grunn av overgrepssaker gjennom tidene. Samtidig forteller de om en følelse av å være trygg i egen rolle, og at de alltid får tillit når de får vist hvem de er. Dette viser seg blant annet ved at de tør å spøke med egen rolle og de stereotypiske forventningene de møter fra foreldre og kvinnelige ansatte.

De kvinnelige informantene er også inne på temaet menn når de får spørsmål som omhandler kjønn i barnehagen. Her kommer det også frem noen tanker om hva det er

som er kvinnelige og mannlige egenskaper, hva og hvorfor visse egenskaper verdsettes, samt hva det har å si med en økt andel menn i barnehagen. Turids fortelling om å være guttejente handler om å krysse grenser for hva hun har blitt fortalt er «kvinnelig» - slik menn i barnehagen ser ut til å ville veie opp for å jobbe i et «kvinneyrke». Turid passer på å få med at hun var omsorgsfull til tross for vilter lek, og de mannlige informantene presiserer at de har et fang å sitte på selv om de liker skogsturer. Det er et fellestrekk at informantene uavhengig av sitt kjønn bekrefter at de er omsorgsfulle, noe som tyder på en yrkesstolthet og kanskje et behov for å vise at de er i rett yrke. Samtidig er det et interessant funn at dette behovet for å nevne omsorg oppstår når det er snakk om egenskaper som kan anses som stereotypisk mannlige.

6 «Du må være bestefar, ikke bestemor»

Under analysearbeidet slo det meg tidlig at barnehagelærerne var tydelige på å få frem at de ikke *fokuserer på kjønn*. De visste at intervjuet omhandlet kjønn i barnehagen, og hadde kanskje forberedt seg på å gjøre rede for hvordan dette ikke er et problem eller en utfordring i barnehagehverdagen. Selv om informantene ønsket å fremstå som åpne, tolerante og uten fordommer og stereotypiske tanker om kjønn, viser materialet at det likevel eksisterer noen rådende oppfatninger og tanker om temaet som kan ha betydning for barna. Materialet deler seg inn i flere tema i dette kapitlet. Det første temaet er den rosa fargen som denne oppgavens tittel refererer til - hvordan rosa er en tydelig kjønnsmarkør som brukes som eksempel på å (ikke) tenke kjønn. Barnehagelærerne forteller her om valg av leker og om barnehagens rom, hvordan de forholder seg til fysiske gjenstander de anser som kjønn og om å ta valg om hva de ønsker å ta inn i barnas hverdag. Den andre delen omhandler informantenes fortellinger om trange rammer for gutter - forskjellen på jenter og gutters muligheter til å vise ulike kjønnsuttrykk og til å gjøre kjønn på sin måte. I tredje del er forståelser av kjønn som både biologisk og performativt synlig gjennom fortellinger om kropp. I dette kapitlet skal jeg se på hvilke forståelser av kjønn som kommer til uttrykk i informantenes interaksjon med barn.

6.1 «Det er ikke noen rosa krok her»

Når informantene forteller om å «ikke fokusere på kjønn» som sitt mål og sin rådende praksis, er det likevel mange eksempler som omhandler kjønnete leker og objekter. Fargen rosa ser ut til å gå igjen som et eksempel i disse fortellingene. Når jeg i intervjuet med Eirin er inne på barns kjønnsuttrykk er Eirin opptatt av hvor og hvem forventninger til kjønn kommer fra. Hun forteller:

*(...) Det virker som om, når de tipper en viss alder, så blir plutselig alt rosa. Jeg vet ikke hvorfor det er sånn. Jeg synes ikke det er så veldig kult, men... Jeg vet ikke om det er foreldrene som gjør det eller om det er ungene som velger det.
(...) Kommer det innenfra eller utenfra? Det er ganske suspekt at alle jenter som tipper to og et halvt år plutselig blir opphengt i rosa. Har det noe med klesstørrelsene på H&M å gjøre liksom, hehehe.*

- Eirin

Eirin er inne på foreldre som sin første teori om hvor disse forventningene kommer fra. At det kan hende det er foreldres ønske at barn skal kles kjønn, men at en mulighet også er at barna ønsker det selv. Hun stiller deretter spørsmål ved om det kan være klesindustrien dette kommer fra - at størrelsene avgjør hva som passer hvem, slik at valget blir tatt for både barn og foreldre. Eirin presenterer dette som en mulig forklaring på hvorfor hun ser at «alle» jenter blir opptatt av rosa i en alder av to og et halvt år.

I kapittel 4 om barnehagens samfunnsmandat var Per inne på barnehagens rolle som en motvekt til det som skjer ellers i samfunnet - og kanskje også hjemme - for at barna skal møte mangfold. Det er en stor oppgave å skulle fungere som motvekt til et samfunn hvor

kjønn har noe å si på så mange nivåer. Turid sier følgende: «Når du ser disse som er så veldig bevisst på at de er jenter, altså... Hvor... Ja, det er fra filmverden, altså Disney-filmer, alle skal være Elsa og alle skal være lik og... Trist og trasig, synes jeg». Som to eksempler på arenaer hvor stereotypiske kjønnsuttrykk kommer tydelig frem, nevner Turid Disney-filmer og Eirin klesstørrelser på H&M. Overalt rundt oss ser vi en inndeling i «gutte- og jenteleker» og kjønnede farger. Hvordan er dette i barnehagen? Informantene viser i tillegg til å snakke om rosafargen en inndeling i kjønnede leker når de skal komme med eksempler på å ikke tenke kjønn. Dette er synlig i følgende sitat fra Linnea: «Vi har vært og kjøpt inn en del dukkeutstyr og sånn, men det var aldri snakk om at det var fordi jenter skulle leke med det». Eksempelet på å ikke tenke kjønn i valg av leker var i dette tilfellet dukkeutstyr, men Linnea presiserer at det ikke ble kjøpt inn for jentene. Likevel er det nettopp dukkeutstyr hun først kommer på som eksempel på kjønnede leker. Det er naturlig å påvirkes av samfunnet utenfor også når det gjelder kjønn, men hvordan jobber man da med å være den motvekten Per nevner? Turid forteller at hun ett år tok initiativ til å ha kjønn som fokusområde i barnehagen, hvor alle ansatte ble involvert i prosessen med å kartlegge barnehagens praksis når det kom til kjønn. De så blant annet på hvilke lekematerialer som fantes:

(...) Hva ønsker vi å bringe inn med de lekene vi bringer inn... Men vi fant jo ut at vi har mye konstruksjonsleker som egentlig er litt identitets... Eller... Kjønnsløst på en måte, om jeg kan si det. Som alle liker å leke med. Og som man kan leke mange ulike leker rundt. Og det er mye samling rundt disse konstruksjonslekene.
- Turid

De ansatte i Turids barnehage fant at konstruksjonslekene favnet alle barna uavhengig av kjønn. Som en mulig årsak til dette peker hun på at konstruksjonsleker er «kjønnsløse». Eirin har samme erfaring, og forteller;

Vi har hatt et veldig stort fokus på at vi ikke skal ha disse «guttelekene» og «jentelekene». Det var en periode hvor vi tok bort alle figurleker, og vi hadde bare inn ReMida-materiale. En periode hadde vi bare masse pappesker og papplater, og så at ungene lekte med det. Skoesker hadde vi i lange baner, avkappa plastrør, store trespoler som det har vært ledninger på, sånne ting. Trebiter og... Ungene fikk definere lekene litt selv. Det var jo gjerne naturfarger, det var lite sånn... Malt. Hvis det var en farge var det kanskje et svart rør eller noe blått, det var ikke noe fokus på farge der. Og det var nok av alt. Det var ikke noe krangel på at «akkurat den er min». Alle var jo likens. Det hadde vi veldig gode erfaringer med, da. Vi så jo at leken mellom ungene, det var jo like mye bygging og konstruksjon og herjing og rasing hos både gutter og jenter.
- Eirin

Eirin forteller her at det naturlige ikke anses som kjønn. Det som ikke er malt i farger som skal appellere til visse grupper, og som i utgangspunktet er laget for ikke å være leker, men byggematerialer, verktøy og ulike naturmaterialer. Hun forteller at det hadde positiv effekt å ta bort alle andre leker, og omtaler prosjektet som vellykket. Hun er inne på barns mulighet til å selv definere leken og til å bruke fantasien, uten at noen rammer ble gitt for hva materialene skulle forestille og hvordan de skulle brukes. Dette som en inkluderende frisone for barn som ellers må velge mellom kjønnede leker de ikke får definere, men som kan definere dem. Informantene viser at de er bevisst den makten

kjønn kan ha ved å prøve ut prosjekter som dette, samt ved å observere effekten av frilek og å være en motvekt til samfunnet ved å samtidig fjerne de «kjønnede» lekene i barnehagen. Barnehagelærerne forteller at kjønn likevel er synlig i barnehagehverdagen, som i disse eksemplene fra Turid og Eirin:

Det er den sosiale normen om kjønnsfargen, altså, det blå og rosa, det sitter tror jeg inni ryggmargen i samfunnet! (...) Hadde det vært opp til meg hadde vi ikke hatt rosa smekker i barnehagen. Fordi det er så mye rosa fra før. De er dekket i rosa og irisylla og mørk lilla og glitter og stas fra hjemme. Vi kunne heller hatt sekundærfarger i stedet for alle primærfargene eller all den rosaen.

- Eirin

Vi har jo noen jenter som kan ønske seg når vi snakker om at vi skal kjøpe noe nytt, så kan de selvfølgelig få bla i sånne kataloger, og så kan det være noen ønsker. Og da kan jeg jo kjenne på at jeg vil tilfredsstille et ønske. Og hvis de er flere som har et ønske så kan jeg jo gi etter. Men vi er vel mer opptatt av at vi skal ha leker som kan favne alle, på et vis. Det er kanskje litt synd på de der som er særlig jentete, de får kanskje ikke så mye, hehehe. Neida.

- Turid

I disse utdragene forteller både Turid og Eirin om valg og ønsker når det kommer til farger eller kjønnede leker. Det er rosa som brukes som eksempel fra Eirins side, når hun ytrer et ønske om å unngå denne fargen som et tiltak for å unngå å forsterke stereotypiske kjønnsforskjeller. Turid forteller om hvilke ønsker som går gjennom når det kommer til innkjøp av nye leker, og at det er de som er «særlig jentete» som i minst grad får viljen sin i valg av leker fra katalogene. Er barnehagen en motvekt dersom det rosa og stereotypisk feminine unngås? Per sier at «det er ikke noen rosa krok her, og så tenker jeg da, at det er i alle fall målet». Det er tydelig at det oppstår et dilemma for informantene når de ser en positiv effekt av å unngå leker som anses som kjønnede, men samtidig skal sørge for at hvert barn blir hørt og sett, enten de foretrekker konstruksjonslek eller som Eirin sier; irisylla, glitter og stas.

Mens Turid og Eirin forteller om sine tiltak for å unngå å forsterke det kjønnsstereotypiske, forteller Gunnhild om erfaringer som tyder på en forståelse av kjønn som en biologisk forskjell hun kanskje ubevisst forsterker. Hun forteller at guttene vil være mer utendørs og leke, mens jentene liker å være mer inne, og gjerne leke roligere. Gunnhild gir et eksempel fra barnehagehverdagen:

Jeg hadde senvakt her en dag og så at jentene satt med perler inne, mens guttene ville ut og leke og løpe fra seg, ikke sant. Men jeg var alene på vakt, og måtte samle ungene. Så da tok jeg med meg perlene ut, så ungene fikk perle på en benk utenfor barnehagen. Plutselig satt alle barna og holdt på med perlene, laget smykker og... Både guttene og jentene, fordi det var ute.

- Gunnhild

I denne situasjonen så Gunnhild at barna lekte i kjønnsdelte grupper. Jentene satt innendørs med en rolig aktivitet ved et bord, mens guttene ville ut og leke. Gunnhild forsøkte å få jentene med seg ut ved å ta med seg deres aktivitet utendørs, for samtidig

å kunne følge med på guttene. Hun forteller at dette førte til en samling av barna, hvor alle fant glede ved perling med en gang aktiviteten ble flyttet utendørs. Dette ble Gunnhild overrasket over, ettersom hun forventet at guttene ville «løpe fra seg». I dette utdraget forteller hun om en forståelse av at gutter er mer fysiske, motoriske og rastløse enn jenter. De er også mindre glad i å være innendørs enn jentene, som lekte like godt med perler da de var inne som ute. Som vist i teorikapittelet har det biologiske, «naturlige» kjønn vært forklaringen bak forskjeller i menneskelig atferd (Richardson, 2015, s. 4), en forståelse Gunnhild også viser i dette utdraget av intervjuet. Linnea er enig i denne forskjellen på jenter og gutter når det gjelder aktivitetsnivå, noe som kommer til syne når hun forteller om sammensetningen av kjønn blant barna på hennes avdeling dette barnehageåret. Hun synes det er en ujevn fordeling av jenter og gutter, og svarer følgende når jeg spør om årsaken til at hun ser dette som negativt:

Guttene har så mye fart i seg. Men jeg har også tenkt på dette med gutt og jente og sånne ting, og jeg tror... Altså nå vil jeg ikke sette noen i en bås fordi han er gutt og fordi hun er jente, men det jeg ser da... Jenter kan gjerne sitte lenger med perler. Mens guttene vil heller hoppe og springe og sprette, men det er selvfølgelig forskjell og, gutter kan også like å leke med perler mens jentene kan være veldig motorisk de og, på et vis.

- Linnea

Gunnhild og Linnea forteller om et større behov for fysisk aktivitet for guttene. At de har et annet biologisk utgangspunkt enn jentene, og at dette avgjør hvilke leker de helst velger. At jentene som oftest liker å være roligere, at de kan sitte lenger enn guttene og holde på med en rolig aktivitet. Linnea presiserer at det også finnes rolige gutter som liker perling, og jenter som kan være motoriske. Stian har en opplevelse av at alle barn uavhengig av kjønn har glede av de dagene barnehagen er utendørs, og at friluftsliv er noe som samler gruppa. Han forteller at det er «mye lek på tvers av kjønn» når de er ute i skogen. Per forteller også om forventninger basert på biologiske forskjeller:

Det kan hende hvis det er utfordringer i forhold til atferd for eksempel, i forhold til støy, så er det ikke til å stikke under en stol at det er ofte det blir tatt opp når det er gutter som gjør litt mye ut av seg.

- Per

Som oppfølgingsspørsmål spør jeg Per om hva som skjer om det er jenter som «gjør litt mye ut av seg». Per svarer da:

Jeg velger å tro at det faktisk vil føre til den samme reaksjonen, men at kanskje de tankene man gjør seg etterpå vil være litt ulike, da. At kanskje det blir mer forundring eller «vet du?!» ikke sant... Hvis ei jente har vært høylytt, da, for å si det sånn.

- Per

Det er tydelig at Per har et ønske om å leve opp til barnehagens verdigrunnlag og egne verdier og holdninger, men at det likevel eksisterer noen forestillinger som ikke helt «passer inn». Han forteller at han mest sannsynlig ville reagert «korrekt» ved å være åpen og ikke vise den eventuelle reaksjonen, men at han i ettertid hadde tenkt over situasjonen fordi den egentlig ikke var vanlig eller forventet. Viktigheten av å være

bevisst egne reaksjoner blir tydelig, ettersom barnehagelærerne forteller om å ta «korrekte» valg ut fra det barnehagens verdigrunnlag sier om kjønn, samtidig som de *egentlig* kan ha andre tanker om situasjonene som oppstår. Per viser i dette utdraget at det ikke alltid er lett å leve opp til egne verdier og tanker om hva som er rett.

6.2 Strengt krav og trange rammer

Et tema barnehagelærerne snakket mye om da vi var inne på barn og kjønn, var de trange rammene gutter møter i barnehagen. Dette temaet har flere likheter med barnehagelærernes fortellinger om forventninger til mannlige barnehageansatte, men det kan virke som om rammene er desto trangere for barn enn for voksne. Jonas forteller:

Jeg er jo vokst opp med at gutter er sånn og jenter er sånn, så jeg er jo vant til det selv. Men samtidig er det ikke sånn at jeg... Jeg tenker at vi er jo mennesker, liksom, vi er jo like, egentlig. Jeg har ikke noe imot om (...), om en gutt skulle gått i kjole for eksempel. Samtidig tenker jeg jo mer over det. Det er jo... Hjernen reagerer tvert liksom. Men den reaksjonen kommer jo bare fordi det er jo ikke sånn det er egentlig.

- Jonas

Utdraget viser at Jonas først forteller om å være vant til å tenke kjønnsstereotypisk fordi han har vokst opp med en inndeling av jenter og gutter som to kategorier. Han sier at han samtidig ser på mennesker som like - men at det jo ikke *egentlig* er sånn at gutter går i kjole, selv om han tolererer at noen gutter gjør det. Han forteller dermed at han, eller *hjernen*, reagerer på å se en gutt i kjole fordi det er «unaturlig». Jonas trekker frem biologi både når han snakker om seg selv og sine reaksjoner. At gutter og jenter *egentlig* tilhører to ulike kategorier, men at det også skal tolereres når noen krysser disse kategoriene selv om det er en «unaturlig» handling. Er det en form for distansering fra egne meninger at Jonas velger å bruke ordet «hjernen» heller enn «jeg» når han snakker om dette temaet? Måten han forteller på kan fremstå som nølende, eller helgarderende, kanskje fordi han er usikker på om han sier noe som kan ses som ukorrekt. Turid sier at «i utgangspunktet er vi folk, og det er folk vi skal bli. Det tenker jeg altså. Så da blir det jo det uavhengig av det kjønn vi har». Kanskje er det nettopp dette Jonas også mener. At Turid med litt andre ord forklarer at vi uavhengig av kjønn vårt er og blir mennesker, og dermed er like mye verdt og skal ses for den vi er. Dette utsagnet kan tolkes dithen at Turid har et åpent sinn, at hun godtar alle for den de er - noe hun kanskje også gjør. Likevel kan man ikke se bort fra kjønn når man snakker om hvem noen er. Harriet Bjerrum Nielsen skriver i *Kjønnsforskning* (2006) om at identitetsbegrepet innenfor psykologien er «knyttet til et individs opplevelse av å være seg selv, også om man utvikler seg og situasjonen forandrer seg» (Nielsen, 2006, s. 155). «I utgangspunktet er vi folk, og det er folk vi skal bli» tar ikke nødvendigvis høyde for endringene på veien - og den rollen kjønn spiller for vår identitet og utvikling fra barnehagebarn til voksen. Det å godtas som folk fordrer å bli godtatt med ulike kjønnsuttrykk og ulik kjønnsidentitet.

Under tidligere forskning gjorde jeg rede for Barrie Thornes funn da hun forsket i skolen. Thorne fant at barna hentet kunnskap fra voksenverdenen og dermed ikke passivt ble sosialisert inn i kjønn. Dette betyr at personer barna omgås er med på å forme dem, og at barna henter kunnskap om hvordan barnehagelærerne gjør kjønn. På spørsmål om

hvordan informantene møter barn som viser et uforventet kjønnsuttrykk i barnehagen er Turid inne på nettopp trange rammer for gutter:

(...) jeg registrerer at det kommer jo noen jenter med sånn motsatt... At de kommer med ei t-skjorte med «jeg er ei tøff jente», så det er en fin genser, men det kommer ikke kommentarer på det eller... Men det er klart at motsatt ser vi jo ikke, hehe. At «jeg er en søt gutt» eller et eller annet, det finnes jo ikke. For å være tøff, det vil vi, vi vil løfte jentene, de skal være tøffe, de skal klatre, de skal være lik som guttene. Det er en sånn... Ja. Tenker jeg har vært i mange, mange år. Tøffe jenter, det vil vi ha. Så jentene har fått mye goodwill på veien. Mye drahjelp og fokus på det å komme seg opp og frem. Guttene har ikke fått det på samme viset. Og om guttene har fått noe annet... De har ikke fått noe annet heller på en måte. De har ikke fått denne... Tøffe jenter vil vi ha, men sånne søte gutter overser vi, på en måte. Eller, har vi oversett. For det vil vi liksom ikke ha. Eller det har vært en ikke-sak. Men vi har dem. Vi har mange av de søte guttene. Som bare vil være prinsesse og sånn. Ja. Som kler seg i kjole og som har uttrykket helt fra starten av. Som vil være søt og fin. Og elsker sånne tøy som på en måte... ja... myke, fine tekstiler og... synes det er så godt å kjenne på og vil pynte seg. Og liker å leke med jentene. Som også vil det samme.

- Turid

I dette utdraget forteller Turid om trange rammer for gutter, og at jenter kan vise et større spekter av kjønnsuttrykk enn guttene. Hun er inne på uttrykk og egenskaper som hun anser som feminine eller kvinnelige; å være søt eller fin, kle seg som prinsesse og i kjole, samt å like myke, fine tekstiler. Hun presenterer dette som en motsetning til uttrykk jentene får vise, til tross for at de ses som maskuline; det å være tøff, å klatre og være lik de guttene som viser kjønnsuttrykk man kan forvente. Turid forteller om dette som en frustrasjon fordi hun opplever at dette er omverdenens syn på kjønn i barndommen, men viser at hun selv har noen forestillinger om hva som bryter med kjønnsrollemønstrene, for eksempel når hun er inne på tekstiler som noe kjønnnet. Utdraget viser at Turid har inntrykk av maskuline egenskaper som ønsket, fremfor kvinnelige, noe som også kan føre til trange rammer for jenter. Eksemplene Turid kommer med viser at gutter ikke har mulighet til å være feminine og søte - men de viser samtidig at jentene må strebe etter å inneha egenskaper som anses som tilhørende gutter. Både jenter og gutter skal helst ha denne t-skjorten med «jeg er tøff» - men bare jentene kan være søt samtidig. Under denne delen av intervjuet bet jeg meg merke i setningen «jentene har fått mye goodwill på veien». Turid er født på 60-tallet, altså i starten av «det lange 70-tallet» fra 1960-1990. I løpet av disse 30 årene gikk Norge fra å bli ansett som et kjønnskonservativt land til å bli et likestillingsland (Danielsen et al., 2015, s. 154). Turid forteller at hun har vært politisk interessert gjennom både ungdomstid og voksenliv, og at hun har vært opptatt av likestilling og kvinnekamp. Det er med det lange 70-tallet i bakhodet at hun likevel uttrykker at «jenter har fått mye goodwill på veien», som en motsetning til guttene, som i denne sammenheng anses som glemt. Hva legger Turid i ordet «goodwill»? Er det å la jentene krysse de kjønnsbaserte grensene for hva som anses som feminint, mens guttene fremdeles har en vei å gå for å få være søte, fine, like myke tekstiler? Turid sier videre:

Vi er ikke like flinke til å løfte dem frem som med jentene. Vi er flinke til å løfte frem de tøffe jentene. «Så tøff du er», eller «det der var bra gjort, at du turte det!» eller sånn... Men det er ikke noen som sier at «så fin du var når du»... Ja, nå

ser jeg noen tilfeller hvor vi sa jo det, vi sa jo at han var fin da, «som du har pyntet deg, så fin du er», ja... Men det kan vi, vi har ikke så lett for å si det. Det sitter litt mer inne.

- Turid

Eksempelene på feminint og kvinnelig er *fin* og *søt*, mens *tøff* og *modig* brukes for å eksemplifisere det maskuline. Det feminine som løftes frem handler om utseende, mens det maskuline handler om egenskaper. Eksempler fra informantenes fortellinger når de snakker om feminint og maskulint handler altså om at jentene får anerkjennelse for egenskaper og handlinger, at de er *tøffe* og *modige* når de gjør noe utenfor egen komfortsone eller noe som anses som fysisk og presterende. Turid forteller at vi er flinkere til å løfte frem jentene enn guttene - er det da en selvfølge om en gutt er *tøff* og *modig*, men dersom ei jente er det, løfter man henne frem ved å påpeke det? Er det en selvfølge at jenter er søte og glad i tekstiler - mens et eksempel på å «løfte frem» en gutt er å påpeke det dersom han er det samme? Turid er klar på at hun er bevisst nettopp dette med utseende, og at de er nøye med hvordan de gir tilbakemeldinger på for eksempel klær. Hun sier at «vi kan kommentere på farge, for eksempel. Vi kan kommentere 'å gud, det var en nydelig grønnfarge'». Hun forteller at de unngår å si at noe er pent eller å bruke ord som *elegant* eller *nydelig*, men å heller fokusere på for eksempel farge. De ordene som beskrives som feminine eller kvinnelige blir altså erstattet med noe annet - mens det fremdeles kan anses som positivt å si til et barn, uavhengig av kjønn, at vedkommende er *modig* eller *tøff*. De ordene som beskrives som maskuline kan brukes i tilbakemeldingen til både gutter og jenter - men de ser likevel ut til å fremdeles kunne kategoriseres som maskuline. I «Jenterom, gutterom og mulighetsrom», del av den tidligere nevnte NOUen fra 2019, står det at de kjønnete stereotypene fører til «strengt krav til jenter og trange rammer for gutter» (NOU, 2019). Dette er noe barnehagelærernes fortellinger kan bekrefte som gjeldende også i dag.

6.3 Den kjønnete kroppen

Mens Jonas og Turid forteller om utseende og egenskaper når de snakker om barns kjønn, tenker Eirin først og fremst på hvordan barn og voksne snakker om kropp:

Vi bruker kanskje ikke så mye pronomen på kjønnsdeler. Vi sier ikke guttetiss og jentetiss, for eksempel. Kan heller si innovertiss eller utovertiss. Jeg snakket faktisk med fastlegen min om dette, og han foreslo det! Litt sånn kjønnsnøytralt å si innovertiss og utovertiss. Så kan man velge selv om det er guttetiss eller jentetiss, da (...) Det er jo et tema som dukker opp, vi er på badet og ungene ser hverandre, de er jo nysgjerrige. Så benevner man kjønnsdelene, ikke sant. En kollega er i gang med å virkelig jobbe inn det å bruke de medisinske, eller hva heter det, altså begrepene, navnene på kjønnsdelene. De sier penis og vulva i stedet for utovertiss og innovertiss. Man sier forskjellig.

- Eirin

Eirin forteller at hun og hennes kolleger har en bevissthet rundt hvordan de snakker om kroppen. De veier sine ord når de er i samtaler med barna om kropp og kjønn, og velger å bruke ulike begreper. Hun har hatt en samtale med fastlegen sin om dette, noe som tyder på at hun søker informasjon om hvordan hun på best mulig måte skal forholde seg

til barns kjønn. Eirin forteller om å være opptatt av hvordan de barnehageansatte møter barna i sårbare situasjoner - som for eksempel på badet, når kroppen er synlig og et tema barna selv tar opp. Reaksjonsmønsteret i sårbare situasjoner og hvilke begreper de velger å bruke kan ha stor betydning for at barna skal føle på trygghet i - og tilhørighet til - egen kropp. Eirin nevner ordet «kjønnsnøytralt» i samtale om kroppen, og forteller at hennes valg av begreper skal gi barna definisjonsmakten når det gjelder hvilken kropp de har. De skal selv få bestemme om de har «jente- eller guttekropp», uavhengig av hvilket kjønnsorgan de er født med. Eirin forteller at de derfor unngår begreper som «jente- og guttekropp» når de snakker med barn om kjønn. Linnea er den andre av informantene som nevner kropp som relatert til kjønn, men som tilsynelatende viser en uenighet med Eirin:

Jeg synes jo det er veldig fint at vi har ulike måter å uttrykke oss på. Men likevel så tenker jeg at fakta er jo fakta. Ei jente er ei jente og en gutt er en gutt. Og det har med... Det har med... Hva heter det. Underlivet vårt å gjøre. En gutt har penis og ei jente har vagina liksom, det er det som gjør oss forskjellig på det. Men alt annet kan jo være veldig mye likt. Så jeg synes heller ikke vi skal være redd for å si at hun er jente og han er gutt. For det er jo faktisk sant.

- Linnea

Eirin viser en forståelse for at barn kan oppleve ulik kjønnsidentitet, og at de ansattes refleksjon rundt dette temaet er viktig slik at man møter barna på rett måte. Mange barnehageansatte synes at temaet kropp kan være utfordrende, kanskje fordi de er redd for konsekvensene av å si noe feil, eller oppfattes feil av andre. Linnea virker ubekvem når hun kommer inn på temaet kropp, og er usikker på hvilke begreper hun skal ty til. Hun viser en forståelse av kjønn som noe biologisk bestemt; som noe det ikke er mulig å gjøre noe med, annet enn å godta. Eirin er opptatt av hvilken rolle og makt kroppen har, og at man derfor ikke kan ignorere temaet kropp når man jobber i barnehage. Hun opplever at bevisstheten har økt på hennes arbeidsplass etter at barnehagen deltok i en forelesning med en ekstern foreleser, hvor temaet var barn og seksualitet. Denne forelesningen førte til et foreldremøte om barns seksualitet, da deltakerne på forelesningen så hvor viktig dette temaet er for hvordan vi ser og møter barna.

Vi har snakket litt på foreldremøter om nysgjerrigheten hos unger, hvordan man møter det og at man ikke skal... Dette med skammen igjen, da, at man ikke skal påføre skam. På noe som ikke er skamfullt. For når man er to år og utforsker kjønnet sitt så er ikke det noe seksuelt, det er jo bare utforskning. Vi har måttet snakke med foreldre om det, og vise dem at det er faktisk helt greit at barna gjør sånn. Det er helt naturlig. Så man snakker om ting man er usikker på og får et svar (...) Vi skal ikke seksualisere barna, men barnet er kroppen sin (...) det skal ufarliggjøres nå, da. Og det at man har et kjønn betyr jo ikke nødvendigvis at man skal begynne å ha sex, liksom. Det er noe med det.

- Eirin

Eirin forteller om å være et forbilde; «for hvordan ungene skal opptre for hverandre og også hvordan voksne, altså hvordan vi håndterer kjønn og seksualitet i barnehagen». Hun forteller om å ufarliggjøre, blant annet ved å være bevisst egne reaksjoner i lekesituasjoner hvor barn inkluderer kropp. Hun opplever at barna er nysgjerrige på kropp og på ulikheter, og er flere ganger inne på viktigheten av å gjøre dette til en naturlig og åpen samtale med barna. Hun sier videre:

De er ikke så opptatt av seg selv, men jeg kan høre at «mamma er jente» eller «mamma er dame og jeg er jente» (...) og de er også opptatt av at jeg er dame, og gjerne fordi jeg har pupper. Så de tar litt på puppene og sier at jeg er dame, eller du er jente, ikke sant. Og jeg har hørt noen si at «jeg er jente, når jeg blir dame, da får jeg pupper». (...) men så er det barn som har hatt mødre som har gått gravid, ikke sant, og sett den forandringa i kroppen og ser at barna får melk fra brystene til mora, så det er en naturlig fascinasjon for brystene for tiden. Så jeg har hatt unger som har sittet på fanget mitt og tatt meg på puppen og sagt «har du melk i puppene dine?». Så sier jeg «nei, jeg har ikke det, for jeg har ikke baby. Men mora di har baby, så derfor har hun melk i puppene sine» (...) ikke sant, svarer de beint frem og ærlig på det, så er det greit. Det skal ikke være skummelt å spørre heller! Så har jeg jo også sett unger stå i t-skjorta på badet og si «jeg har sånn tiss! Eirin, har du sånn tiss?» ikke sant. Så sier jeg «nei, jeg har ikke en sånn tiss, for du har en utovertiss og jeg har en innvertiss, eller jentetiss» eller hvilket ord jeg nå brukte.

- Eirin

Det Eirin forteller viser barns nysgjerrighet når det kommer til kroppens utseende, funksjoner, likheter og ulikheter. De stiller spørsmål som kan ha mange svar, hvor det blir tydelig at Eirins bevissthet rundt rollen som forbilde er viktig. Hun svarer barna uten å trekke inn kjønn som relevant, men ved å bruke seg selv som eksempel. Eirin møter barns fascinasjon og spørsmål med åpenhet. At hun i siste setning av dette utdraget forteller at hun er usikker på hvilket ord hun brukte i situasjonen hun snakker om - innvertiss eller jentetiss - viser at det ikke alltid er så lett å være gjennomført i praksis, til tross for at bevisstheten er der. Stian forteller:

Vi er langt fra gode nok til å møte barn med ulike kjønnsuttrykk. Bare det å dumpe bort barn som for eksempel leker doktorlek eller uttrykker andre ting enn det som er vant. Så tenker jeg sånn... Vi må ha høy bevissthet på at vi må jobbe med oss selv (...). Hvem kan med hånda på hjertet si at de lover at de aldri har sagt [Stian gisper] eller kommet med en reaksjon når ei jente sier «jeg vil være gutt» eller at noen leker en lek som er litt ubehagelig å møte fordi de ikke har klær på seg. Ja, sånne ting. (...) og leken vipper mellom lek og virkelighet, «på liksom».

- Stian

Stian er inne på lekens betydning, fordi den gir barna mulighet til å leve ut virkeligheten gjennom leken, og samtidig dra lek inn i virkeligheten. I tillegg forteller han om hvilke reaksjoner barnehageansatte har når de observerer eller trer inn i leken. Som eksempel forteller han videre:

Når jeg er med i leken og vil være bestemor så sier de «nei, du må jo være bestefar». Det er mange som har liksom retta på oss, da. (...) foreløpig opplevd ganske stereotypisk, eller at det... Ja. Noen gutter som ja, jo, noen gutter som har en pute under genseren når det er baby i magen og den typen der da, den typen lek.

- Stian

I følge Stian går barna inn og ut av kjønnsroller ved å ta i bruk kropp som virkemiddel. Et eksempel på dette er når han forteller om gutter som leker at de har baby i magen. Samtidig er barna bevisst kjønn med en gang Stian forsøker å gjøre det samme, ved å være bestemor heller enn bestefar. Kanskje er dette et eksempel på at barna vipper mellom lek og virkelighet, slik Stian forteller. Han forteller også om hvordan barna utforsker egne roller og egen identitet ved å gjøre kjønn i leken. Dette samtidig som de innehar en bevissthet rundt andres roller og identitet, samt hvordan de voksne gjør kjønn.

6.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg presentert barnehagelærernes fortellinger om barnas aktiviteter, valg av leker og farger, samt hvilket språk og hvilken bevissthet som er til stede i samtale med barn om kropp og kjønn. Gjennom analyse av disse fortellingene besvares forskningsspørsmålet «hvordan forstår barnehagelærerne kjønn i sin daglige interaksjon med barn?».

Kapittelet byr på flere interessante funn, hvor man også kan trekke linjer til de foregående kapitlene. Informantenes fortellinger viser at de har et ønske om å være åpne og tolerante, men at det i enkelte situasjoner finnes noen innarbeidede tanker og oppfatninger som spiller en rolle i hvordan de tenker og handler. Jonas synes at alle skal få være den de er - men han innrømmer at han kan reagere dersom han møter et barn som viser et kjønnsuttrykk han ikke forventer. Han er i likhet med Turid inne på at dette i størst grad gjelder gutter - og begge gir eksempler på hvordan gutter kan oppleve trangere rammer enn jenter. Funnene her er at de maskuline egenskapene fremstår som mer ønsket enn de kvinnelige - og at det «alltid» er positivt med de maskuline uttrykkene, mens det feminine ties om eller dysses ned. Det samme ble tydelig i materialet om de mannlige barnehageansatte i kapittel 5, hvor de møter forventninger om å inneha visse egenskaper, ferdigheter og interesser. Dette kan altså se ut til å gjelde for både voksne og barn. Rammene for *hvordan* man er gutt eller mann er trange - og det maskuline verdsettes og trekkes frem som en positiv verdi, også for jentene. Dette fører samtidig til strengere krav for jentene, som med feminine egenskaper møter anerkjennelse, men som helst bør strebe etter å ha inneha egenskaper som anses som tilhørende gutter. Egenskaper som trekkes frem som feminine ser ut til å være relatert til utseende - *pen* og *søt* er ord jenter kan møte, men sjeldent gutter. Egenskaper som trekkes frem som maskuline går på egenskaper og handlinger - *modig* og *tøff* er ord både gutter og jenter kan få som positiv omtale.

Videre i kapittelet forteller Eirin om sine tanker og sitt arbeid når det kommer til å anerkjenne barns kropp og fysiske uttrykk. Det er kropp og seksualitet hun først og fremst tenker på når vi snakker om kjønn i barnehagen. Hun forteller om ulike begreper og hvilken makt språket har når det er snakk om sårbare tema, samt viktigheten av å være et forbilde for både barn og voksne i hvordan man velger å snakke om dette. Eirin viser en forståelse av kjønn som noe sosialt konstruert, og er opptatt av å ikke legge føringer for hvordan barna oppfatter seg selv, uavhengig av hvilken kropp de har. De skal selv få bestemme om de har jentekropp eller guttekropp - og hun velger derfor å benytte seg av begreper som ikke definerer barna. Fortellinger fra Linnea viser en forståelse av at biologisk kjønn er definerende. I likhet med Jonas går Linnea ut fra at

jenter og gutter er det kjønn de er født med, men de ønsker å vise toleranse og aksept for de barna som krysser grensene for hva som forventes av deres biologiske kjønn. Stian forteller om opplevelser han har hatt hvor barn selv går inn og ut av kjønnsroller i lek, men som har reagert når han har forsøkt på det samme. De viser en bevissthet rundt hvilke egenskaper og roller som ofte knyttes til et kjønn, samtidig som de selv kan prøve ut ulike roller «på liksom» - når de vipper mellom lek og virkelighet.

Informantene forteller om valg de tar i hverdagen for å favne alle. De kommer med eksempler på valg av leker - hvor det å fjerne visse typer leker eller farger har blitt forsøkt som tiltak for å oppnå samhold i leken på tvers av kjønn. De forteller også om vellykkede prosjekter i denne sammenheng, men det er tydelig at det er en utfordring å la alle barn få medvirke samtidig som de tar valg på vegne av barna. Å kun få tilgang på naturmaterialer har fungert for å samle barnegruppa rundt én aktivitet, men i valg av leker og farger ser det ut til å være det som er mest «jentete» som unngås av de ansatte. Hvordan bidrar det til de tidligere nevnte trange rammene for gutter og de strenge kravene til jenter? Spørsmålet er hvordan barna skal kunne utfolde seg og «vippe mellom lek og virkelighet», samt krysse kjønnsbaserte grenser, dersom barnehagene velger bort alt som kan knyttes til kjønn. Dette kan også være med på å bidra til at det maskuline heves over det feminine i barnehagen. Det biologiske kjønn ses som relevant også i siste del, og funnene har også her likheter med funnene i kapittel 5 om de ansattes kjønn. Gutter forventes å være mer aktive og mer glad i friluftsliv enn jentene, som forventes å være roligere og like stillere leker.

7 Oppsummering og avsluttende refleksjoner

Denne masteroppgavens problemstilling var:

«Hvilke forståelser av kjønn kommer til uttrykk i barnehagelæreres fortellinger om barnehagen som sosialiseringarena?».

Til å belyse denne problemstillingen har jeg gjennomført intervjuer med åtte barnehagelærere. Intervjuene omhandlet barnehagens styringsdokumenter, deres egen rolle, valg de tar i barnehagehverdagen, samt deres refleksjoner rundt temaet barn og kjønn. Intervjumaterialet er deretter analysert ved hjelp av tematisk analyse og delt inn i tre kategorier som ble behandlet i egne kapitler. Disse kapitlene var «Nå skal vi fortelle dem hva de skal gjøre» om styringsdokumenter, «Jeg har selvfølgelig omsorg også» om de ansattes kjønn og «Du må være bestefar, ikke bestemor» om barns kjønn. I dette syvende og siste kapitlet vil jeg løfte blikket og se mer overordnet på hva oppgaven har vist i sin helhet, samt hva jeg tenker om veien videre. Hvor er det skoen trykker når det gjelder videre forskning, og hva kan denne oppgaven bidra med?

Et sentralt funn i denne masteroppgaven er at barnehagelærerne gir uttrykk for at de «ikke tenker kjønn», og det er synlig i analysekapitlet om barnehagens styringsdokumenter at kjønn ikke prioriteres i de pedagogiske planene. Kanskje er dette grunnet en ambivalens; barnehagelærernes plikt til å innlemme kjønn i sin planlegging på den ene siden, mens det på den andre siden ses som korrekt å ikke drive med kjønning i barnehagen. Barnehagelærerne forteller om fagområder og krav som stilles til barnehagen uten at kjønnsperspektivet er en del av dette. Samtidig uttrykkes det misnøye når de snakker om krav til barnehagehverdagen, hva det er som oppfattes som viktig i styringsdokumentene, samt hvor liten påvirkning barnehagelærerne har på de dokumentene de skal forholde seg til i sitt arbeid. Kjønn er ikke en del av den daglige samtalen, de pedagogiske planene eller dokumentasjonen i hverdagen, noe som tyder på en oppfatning av at det å snakke om kjønn gjør at det får større betydning. I flere sammenhenger forklarer barnehagelærerne at de ikke fokuserer på - eller tenker på - kjønn, kanskje som en politisk korrekt ytring som viser at de da i alle fall ikke forskjellsbehandler med kjønn som årsak. Å unngå et fokus kan bli ansett som et tryggere alternativ enn å bruke «feil» språk, eller planlegge ut fra gode intensjoner som kan oppfattes feil, dersom kjønn er en faktor.

Et annet funn er at de ansattes kjønn ser ut til å ha mye å si på mange områder i yrket. De mannlige barnehagelærerne forteller om flere aspekter ved det å være mann i barnehagen, samt om å oppleve at de først og fremst blir møtt som menn, deretter som barnehagelærere. De mange ytringene om kjønns betydning fra både mannlige og kvinnelige barnehagelærere viser raskt at de fokuserer og tenker kjønn i barnehagen, men at de ikke nødvendigvis er så bevisst dette selv. Kanskje er det barnas hverdag de tenker på når de er opptatt av å formidle at de ikke har kjønnsfokus, men så glemmes egen rolle og påvirkningen de har som forbilder. Både de mannlige og de kvinnelige barnehagelærerne snakker først og fremst om menn når de får spørsmål om ansattes kjønn, og de har ulike tanker og meninger om dette temaet. Et hovedfunn her er at

forståelsen av kjønn som biologisk er tydelig når det er snakk om voksne. Mangfold i personalgruppa anses som viktig fordi menn og kvinner tilbyr ulike ting - selv om det presiseres at begge kjønn kan utøve omsorg. De maskuline egenskapene ses som verdifulle i barnehagen, og når det snakkes om kjønn snakkes det om stereotypiske egenskaper, ikke om forskjeller mellom menn og forskjeller mellom kvinner. Dikotomien kvinne/mann lever sterkt i samtale om de ansattes kjønn. De forventningene som stilles til mannlige barnehageansatte er knyttet opp mot deres biologiske kjønn, med tilhørende egenskaper som ikke naturlig ses i sammenheng med omsorgsrollen. Selv om de maskuline egenskapene verdsettes, opplever de mannlige barnehageansatte et behov for å måtte bevise mer enn de kvinnelige for å oppnå tillit fra foresatte og kollegaer. Behovet for å nevne omsorg ser ofte ut til å oppstå når det er snakk om egenskaper som kan anses som stereotypisk maskuline.

I forståelser av kjønn er det et overraskende stort gap i hvordan barnehagelærerne snakker om ansatte og barn. Mens de ansattes kjønn i stor grad ble ansett som biologisk forankret, viser barnehagelærerne en forståelse av at kjønn også er sosialt konstruert i fortellinger om barnas liv. Det fortelles om valg av leker, om bevissthet rundt språkets makt i møte med barnet, samt hvordan man møter nysgjerrighet om kropp og kjønn. Barnehagelærerne forteller om ulike kjønnsuttrykk og hvordan barn vipper mellom lek og virkelighet, hvor performativt kjønn trekkes inn. De forteller om voksne som anerkjenner lek hvor barn overskrider kjønnsbaserte grenser, for eksempel når gutter leker at de er gravide med pute på magen. De trekker også inn fortellinger om voksne som har forsøkt å gjøre det samme i leken, og at barna da reagerer på at voksne overskrider grensene for sitt kjønn, noe som er med på å opprettholde stereotypiske kjønnsroller.

Nok et funn er at barnehagelærerne i større grad representerer yrket, ikke seg selv, når de forteller om barns kjønn. Dette er synlig ved at ytringene er mer «korrekte» og i større grad følger barnehagens verdigrunnlag. Likevel viser de ulike forståelser av kjønn som gir viktige funn. Ett av disse funnene er at også når det gjelder barna ser det ut til å være det maskuline som verdsettes - ved at det som anses som feminint, «jentete» ses som mest kjønn og derfor har en tendens til å bevisst nedprioriteres. Min tolkning av dette er at det er en utfordring å skulle motvirke stereotypiske kjønnsrollemønstre for barn, når det er andre forståelser som ligger til grunn for voksne.

Et viktig funn fra oppgaven i sin helhet er at det eksisterer en manglende begrepsforståelse om kjønn. Verdigrunnlaget i barnehagens rammeplan legger føringer for hva barnehagelærerne skal inkludere i sitt arbeid, herunder kjønnsperspektivet. For å snakke om noe og gjøre noe til en del av sitt arbeid, trenger man et språk for det. Begrepene som brukes må derfor forstås rett når det legges føringer for arbeid med kjønn i barnehagen. Så lenge tendensen til å prioritere fagområdene i rammeplanen fortsetter, kan man spørre seg om når disse begrepene skal inn i vokabularet, forståelsen og perspektivet på alt annet som skjer i barnehagen. «Vi tenker ikke kjønn» viser seg å være en uttalelse som stemmer for hvordan barnehagelærerne snakker om styringsdokumenter, men ikke for hvordan de snakker om de ansattes kjønn eller barnas kjønn, hvor både biologiske, sosiale og performative forståelser er fremtredende. Barnehagelærernes fortellinger viser at barnehagen har et stort behov for et kunnskapsløft på området. Barnehagelærerne viser en forståelse av hva bevissthet om kjønn har å si, og flere av mine informanter ytret et ønske om mer kompetanse på området. Som mine medstudenter på masterstudiet flere ganger ytret; «dette arbeidet burde startet allerede i barnehagen». Kanskje gjør det det, men barnehagelærerne

mangler språket som skal til for å sette det i system, og de mangler tid og rom til å reflektere over hvilken betydning egen rolle og eget kjønn har. Funnene i oppgaven viser at barnehagen – men også barnehagelærerutdanningen - har behov for et kunnskapsløft for å sikre at kjønnsperspektivet er til stede i barnehagelærernes planlegging og hverdag.

Litteraturliste

Aase, T. H. & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget

Alver, B. G. & Øyen, Ø. (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag*. Oslo: Tano Aschehoug

Askland, L. & Rossholt, N. (2009). *Kjønnsdiskurser i barnehagen. Mening, Makt, Medvirkning*. Bergen: Fagbokforlaget

Beauvoir, S. D. (2000). *Det annet kjønn*. Oslo: Pax forlag

Bondevik, H. & Rustad, L. (2006). Humanvitenskapelig kjønnsforskning. I Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (Red.) *Kjønnsforskning* (s. 42-62). Oslo: Universitetsforlaget

Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Connell, R. (2009). *Om genus*. Göteborg: Bokforlaget Daidalos AB

Danielsen, H., Larsen, E. & Owesen, I. W. (2015). *Norsk likestillingshistorie*. Bergen: Fagbokforlaget

Familie- og forbrukerdepartementet (1982). *Måltrettet arbeid i barnehagen - en håndbok*. Oslo: Universitetsforlaget

Mortensen, E., Egeland, C., Gressgård, R., Holst, C., Jegerstedt, K., Rosland, S. & Sampson, K. (2008). *Kjønnssteori*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget

Lorentzen, J. (2006). Biologiske fortellinger om kjønn. I Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (Red.) *Kjønnsforskning* (s. 23-31). Oslo: Universitetsforlaget

Nielsen, H. B. (2006). Kjønn og identitet. I Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (Red.) *Kjønnsforskning* (s. 153-168). Oslo: Universitetsforlaget

Oudshoorn, N. (1994). *Beyond the Natural Body: An Archaeology of Sex Hormones*. London og New York: Routledge

Richardson, D. (2015). *Conceptualizing gender*. In D. Richardson & V. Robinson (Eds.), *Introducing gender and women's studies*, 2nd ed (pp. 3-19). New York, NY: Palgrave-Macmillan

Solbrække, K. N. & Aarseth, H. (2006). Samfunnsvitenskapens forståelser av kjønn. I Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (Red.) *Kjønnsforskning* (s. 63-76). Oslo: Universitetsforlaget

Stadin, K. (2010). *Maktens män bär rött - historiska studier av manlighet, manligt framträdande och kläder*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.) Bergen: Fagbokforlaget

Tholin, K. R. (2008). *Yrkesetikk for førskolelærere*. Bergen: Fagbokforlaget

Thorne, B. (1993). *Gender Play: Girls and Boys in School*. Rutgers University Press

Elektroniske referanser

Aune, H. (2014, 17. april). *Likestilling - et brudd med stereotypiene*. Utdanningsforskning.no. Hentet fra <https://utdanningsforskning.no/artikler/likestilling---et-brudd-med-stereotypiene/>

Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/2005-06-17-64>

Barne- og familiedepartementet (1997). *Barnehagen - ein arbeidsplass for både kvinner og menn*. BFD sine tiltak 1997-2000. (Q-rundskriv - 0943 N). Oslo: Barne- og familiedepartementet

Borg, E., Backe-Hansen, E. & Kristiansen, I-H. (2008). *Kvalitet og innhold i norske barnehager: en kunnskapsoversikt* (Vol. 2008:6). Hentet fra http://www.nova.no/asset/3297/1/3297_1.pdf

Borgersen, E. S. (2014). *Barnehagen som kjønnet rom. En kvalitativ studie av barns møter med kjønn i en offentlig barnehage i Oslo* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo) hentet fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/41375/Borgersen_Master.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Bowles, N. (2018, 18. mai). Jordan Peterson, Custodian of the Patriarchy. *New York Times*. Hentet fra <https://www.nytimes.com/2018/05/18/style/jordan-peterson-12-rules-for-life.html>

Holter, Ø. G. (2018, 28. oktober). Jordan Petersons tynne fortelling om Norge. *Aftenposten debatt*. Hentet fra https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/5VKvn6/jordan-petersons-tynne-fortelling-om-norge-oeystein-gullvaag-holter?spid_rel=2

Kasin, O. & Vaagan Slåtten, M. (2015). Likestilt og forskjellig? Om menn og likestilling i barnehagen. *Tidsskrift for Nordisk barnehageforskning*, 9. Hentet fra <https://doi.org/10.7577/nbf.1212>

Kunnskapsdepartementet (2006). *Temahefte om menn i barnehagen: om å rekruttere og beholde menn i barnehagen*. Hentet fra

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/red/2006/0107/ddd/pdfv/290162-temahefte_om_menn_i_barnehagen.pdf

Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no>

Johnsen, H. D. (2009). Hva er kjønn? *Filosofisk Supplement*. Hentet fra <https://filosofisksupplement.no/wp-content/uploads/2009-johnsen-kjonn.pdf>

Jonassen, T. (2017, 13. juni). Ikke gi rammeplanen for stor betydning. *Barnehage.no*. Hentet fra <https://www.barnehage.no/artikler/ikke-gi-rammeplanen-for-stor-betydning/429139>

Lainson, K., Braun, V., & Clarke, V. (2020, 21. januar). Being both narrative practitioner and academic researcher: A reflection on what thematic analysis has to offer narratively informed research. *The Economist*, 434, 86-98. Hentet fra <https://search.proquest.com/docview/2350468352?accountid=12870>

Meland, A.T. & Kaltvedt, E. (2017). Tracking gender in kindergarten. *Early Child Development and Care. Volume 189*. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1080/03004430.2017.1302945>

Menn i barnehagen (2020). *Om siden*. Hentet fra http://www.mennibarnehagen.no/?page_id=150

NOU 2019:19. (2019). *Jenterom, gutterom og mulighetsrom - Likestillingsutfordringer blant barn og unge*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no>

Peeters, J., Rohrmann, T. & Emilsen, K. (2015, 27. mai). Gender balance in the ECEC work force. *European Early Childhood Education Research Journal Vol.23(3)*. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/1350293X.2015.1043805>

Regjeringen. (2019, 14. november). UngIDag-utvalget leverte i dag sin NOU til kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ungidag-utvalget-leverte-i-dag-sin-nou-til-kultur--og-likestillingsminister-trine-skei-grande/id2677865/>

Solberg, S. (2004). *Menn i barnehagen: En sosiologisk studie av hvordan mannlige førskolelærere konstruerer sin arbeidsrolle* (Masteroppgave, Universitetet i Bergen) hentet fra <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/1527/Masteroppgave-solberg.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Statistisk sentralbyrå (2019). *12129: Ansatte i barnehager, etter region, eierforhold, stillingstype, kjønn, statistikkvariabel og år*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/12129/tableViewLayout1/>

TV2 (2018, 26. oktober). *Skavlan, sesong 1 episode 7* [Videoklipp]. Hentet fra <https://sumo.tv2.no/programmer/underholdning/skavlan/sesong-1/skavlan-sumo-1-episode-7-1387678.html?showPlayer=true>

Utdanningsdirektoratet (2019). *Andel menn i barnehager*. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/andel-menn-i-barnehager/>

Utdanningsdirektoratet. (2018. 18. juni). *Bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm - hvordan ligger barnehagene an?* Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finnforskning/tema/Statistikknorat-bemanningsnorm-barnehage/?fbclid=IwAR2zkGzi0BMPz0oohgBWydDp8r2GGyEZFgWqokZp56AR01Pu4ZX1EcasFSw>

Utdanningsdirektoratet (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no>

Årlemalm-Hagsér, E. & Samuelsson, I. P. (2009). Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan. *Pedagogisk Forskning i Sverige* årg 14 nr 2. Hentet fra https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/1035/886?fbclid=IwAR3vx_d6615rTnjBGYmw0gajjgpnifawi_KDpBcJy7zsklGhnLoTGSyqMc

Vedlegg 1 - Samtykkeskjema

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet "Kjønn i barnehagen"

1. Bakgrunn og formål

Mitt navn er Mia Kristinsdatter Sivertsen, jeg er 27 år gammel og kommer fra Trondheim. Opprinnelig er jeg førskolelærer, utdannet ved DMMH mellom 2012-2015. Etter fullført utdanning jobbet jeg to år i barnehage.

Høsten 2017 begynte jeg på videre studier, en master i likestilling og mangfold, et studie som ligger under institutt for tverrfaglige kulturstudier på NTNU. I forbindelse med skriving av min masteroppgave med tema "kjønn i barnehagen" ønsker jeg å gjennomføre anonyme intervjuer med pedagoger i barnehagen.

2. Hva innebærer deltakelse i studien?

Anonymiseringen innebærer at det ikke skal være mulig å identifisere verken deltakere eller barnehager. I intervjuet vil vi snakke om blant annet pedagogens/barnehagens planer, praksis og erfaring, samt refleksjon rundt ulike temaer. Informanten vil få et annet navn i oppgaven.

Ved samtykke vil jeg benytte meg av en båndopptaker ved gjennomføring av intervjuene. Dersom du ikke ønsker opptak av intervjuet vil det heller registreres skriftlig. De skriftlige notatene vil overføres til maskin og passordbeskyttes. Opptak fra båndopptaker vil transkriberes til et skriftlig dokument, og deretter beskyttes samme sted før opptaket slettes fra båndopptakeren.

3. Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg som vet navnet på mine informanter ved avtale av tid og møtested, men ingen navn blir ellers registrert, heller ikke arbeidsplass. Alder, kjønn, utdanning og eventuell annen erfaring er ønskelig å få med i oppgaven, i tillegg til din rolle og stilling i barnehagen.

Gjennomføringen av intervjuet vil fortrinnsvis være i din arbeidstid. Dato og tidspunkt kan avtales nærmere. Jeg ønsker å sette av en time til intervjuet.

Mitt arbeid med intervjuer skal etter planen avsluttes innen oktober 2018, med ferdigstilling av oppgaven tidligst juni 2019.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med meg:

E-postadresse: miakristinsdatter@icloud.com

Telefon: 943 15 599

Eller min veileder Guro Korsnes Kristensen:

E-postadresse guro.kristensen@ntnu.no

Telefon: 907 28 841

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 - Intervjuguide

Metode:

Opptak m. båndopptaker (dersom informanten gir sin tillatelse)
Notater underveis for å få med mine tanker om intervjusituasjonen

Innledningsspørsmål

-
- Hvilken stilling har du i barnehagen?
- Hvilken utdanning har du?
- Er det noe du brenner ekstra for som assistent/pedagog?

Hjertesak? Engasjement?

- Hva gjør at du føler mestring i jobben din?

Faglig:

- Har du inntrykk av at barnehagen i stor grad påvirkes av samfunnet "utenfor"? Politisk?
- Kjenner du til rammeplanen?
- Hvilke områder har du inntrykk av at barnehager bør fokusere mer på fra rammeplanen?

Rammeplanen sier følgende om kjønn:

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet. Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 10)

Barnehagens verdigrunnlag, planer og fokusområder

-
- Hvis jeg sier "kjønn i barnehagen", hva tenker du da?
- Kan du trekke noen paralleller mellom det rammeplanen sier om kjønn og hverdagen i denne barnehagen?
- Arbeider barnehagen spesifikt med dette målet fra rammeplanen? (hvilken bevissthet har barnehagen rundt målet?)
 - På hvilken måte?
- Har kjønn og/eller likestillingsmålet vært tema for møter eller planleggingsdager i barnehagen?
- Har fokuset på kjønn/likestilling endret seg i barnehagens planer og/eller fokusområder når rammeplanen har blitt revidert? (Forskjell på innhold i verdigrunnlag for rammeplan 2011/2017)

Kjønn i hverdagen

- *Kjønnsuttrykk* - er det rom for at barn kan vise et kjønnsuttrykk som ikke er "forventet"?
 - Hvordan tror du at du selv ville reagert dersom et barn viste et kjønnsuttrykk du ikke på forhånd kunne forvente ut fra kjønn? (En gutt som kom i barnehagen i kjole? Ei jente som bare likte gensere med traktor og ville ha kort hår?)
 - Har du inntrykk av at det er et fokus på kjønn i barnehagen?
 - Har du som pedagog/barnehageassistent fokus på kjønn?
 - Har du inntrykk av at barna har fokus på kjønn?
 - Foreldre?
 - *Når* snakker man om kjønn?
 - Om valg av leker?
 - Om valg av aktiviteter?
 - Ved inndeling av grupper?
 - Om klær/hår/utseende?
 - Om forskjeller/likheter?
 - Om fysikk?
 - Om personlighetstrekk?
 - Om interesser?
 - Om venner/grupper?
 - Om familie?
- Har du opplevd noen utfordringer knyttet til kjønn i barnehagen?
- Hvilke muligheter tror du at et økt fokus på kjønn kan føre til?
- Har du noen andre tanker/innspill?

